

**UCHWAŁA NR XV/86/25
RADY GMINY ŚWINNA**

z dnia 28 stycznia 2025 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Świnna na lata 2025-2028”

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9, art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1465 z późn. zm.), art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292)

**Rada Gminy Świnna
uchwala, co następuje**

§ 1. Po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przyjąć „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Świnna na lata 2025-2028”, będący załącznikiem do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Świnna

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego.

Przewodnicząca Rady Gminy
Świnna

Alicja Koltunowicz

Załącznik do uchwały Nr XV/86/25
Rady Gminy Świnna
z dnia 28 stycznia 2025 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŚWINNA NA LATA 2025-2028

2024

SPIS TREŚCI:

1. Wstęp
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu nad zabytkami
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń
7. Założenia programowe
8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami
9. Zasady oceny realizacji gminnego programu nad zabytkami
10. Źródło finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

1. WSTĘP

Niniejszy program opieki nad zabytkami został opracowany zgodnie z wytycznymi, zawartymi w opracowaniu pn. *Gminny program opieki nad zabytkami. Poradnik metodyczny*, sporządzonym przez Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Przedmiotem opracowania jest materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe z obrębu administracyjnego gminy Świnna, składającego się z sołectw: Pewel Mała, Pewel Ślemieńska, Przyłków, Rychwałdek, Świnna, Trzebinia. Dziedzictwo kulturowe to zgodnie z definicją dobra kultury, nauki i sztuki pozostawione przez poprzednie pokolenia. Dziedzictwo kulturowe można podzielić na dziedzictwo materialne składające się z zabytków nieruchomych, zabytków ruchomych, muzealiów, archiwaliów i księgozbiorów oraz dziedzictwo niematerialne będące zbiorem tradycji i zwyczajów mieszkańców gminy (lokalne tradycje muzyczne lub taneczne, tradycyjne zwyczaje i obrzędy, rzemiosło).

Celem opracowania jest wskazanie kierunków działań w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, które przyczynią się między innymi do budowania świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego oraz poprawy stanu zachowania obiektów zabytkowych, które stanowią zasób nieodnawialny.

Podstawę merytoryczną niniejszego opracowania stanowią ogólnodostępne publikacje i archiwalia, a także dokumentacja konserwatorska znajdująca się w zbiorach Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach, delegatury w Bielsku-Białej.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązek sporządzenia na okres czterech lat i przyjęcia gminnego programu opieki nad zabytkami nakłada ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 1292). Zgodnie z art. 87 pkt. 2 ww. ustawy programy mają na celu w szczególności:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Nadto, zgodnie z art. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 1292) ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje rada gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z realizacji programu wójt gminy sporządza co dwa lata sprawozdanie, które przedstawia się radzie gminy.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Ochrona i opieka nad zabytkami w Polsce uregulowana jest następującymi aktami prawnymi:

3.1 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

art. 5	Rzeczypospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolność i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.
art. 6.1	Rzeczypospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.
art. 86	Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

3.2 Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 1292) stanowi główny akt prawny regulujący zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.

3.2.1 Określenia i działania przy zabytkach

art. 3. Użyte w ustawie określenia oznaczają:	
1	zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową
2	zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1

3	zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1
4	zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem
5	instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami
6	prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań
7	prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań
8	roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku
9	badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich
10	badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń

11	badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego
12	historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg
13	historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi
14	krajobraz kulturowy – postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka
15	otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych

3.2.2. Działania polegające na ochronie zabytków

art. 4. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:	
1	zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie
2	zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków
3	udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków

4	przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę
5	kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków
6	uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska

3.2.3. Zakres ochrony

art. 6. 1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:	
1) zabytki nieruchome będące, w szczególności	
a	krajobrazami kulturowymi
b	układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi
c	działami architektury i budownictwa
d	działami budownictwa obronnego
e	obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi
f	cmentarzami
g	parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni
h	miejskami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji
2) zabytki ruchome będące, w szczególności:	
a	działami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej

b	kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje
c	numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami
d	wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego
e	materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479)
f	instrumentami muzycznymi
g	wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi
h	przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji
3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:	
a	pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa
b	cmentarzyskami
c	kurhanami
d	reliktami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej
6.2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.	

3.2.4. Formy i sposoby ochrony zabytków

art. 7. Formami ochrony zabytków są:	
1	wpis do rejestru zabytków
1a	wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa
2	uznanie za pomnik historii
3	utworzenie parku kulturowego
4	ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

3.2.5. Pomnik historii

art. 16.	
1	Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.
1a	Rada gminy ogłasza w prasie miejscowej oraz przez obwieszczenie, a także w sposób zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości, o podjęciu prac nad utworzeniem parku kulturowego, określając formę, miejsce i termin składania wniosków dotyczących projektu uchwały o utworzeniu parku kulturowego, nie krótszy jednak niż 21 dni od dnia ogłoszenia.
2	Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, o których mowa w art. 17 ust. 1.
3	Wójt (burmistrz, prezydent miasta), w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŚWINNA NA LATA 2025-2028

4	W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem.
5	Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być utworzony.
6	Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

art. 17. 1. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące	
1	prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej
2	zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych
3	umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1
3a	zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury
4	składowania lub magazynowania odpadów

3.2.6 Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

art. 18.	
1	Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy określaniu ustaleń strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.
2	Określając ustalenia strategii, analiz, planów i studiów, o których mowa w ust. 1, w szczególności: 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.
art. 19.	
1	Określając ustalenia planu ogólnego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu odbudowy, uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomych: 1) objętych formami ochrony, o których mowa w art. 7, wraz z ich otoczeniem; 2) ujętych w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków.
1a	W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji Zabytków.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŚWINNA NA LATA 2025-2028

1b	W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności: 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1,
	znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków; 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.
2	W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się przy określaniu ustaleń planów, o których mowa w ust. 1.
3	W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.
art. 20.	
1	Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

3.2.7. Gminna ewidencja zabytków

art. 21. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy	
art. 22.	
1	Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.
2	Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3	Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.
4	Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.
5	W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru; 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków; 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.
6	Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych.
7	Ewidencje, o których mowa w ust. 1, 2, 4 i 6, mogą zawierać dane osobowe obejmujące: 1) imię, nazwisko i adres zamieszkania lub nazwę i adres siedziby właściciela lub użytkownika zabytku; 2) imię, nazwisko i podpis autora karty ewidencyjnej lub adresowej lub imię i nazwisko osoby, która wypełniła kartę ewidencyjną; 3) imię i nazwisko lub nazwę wykonawcy prac konserwatorskich, prac restauratorskich, badań konserwatorskich lub badań archeologicznych przy zabytku.

Zgodnie z opracowaniem *Cel i zakres ewidencji zabytków* sporządzonym przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, rzetelnie opracowana ewidencja umożliwia prowadzenie planowej polityki konserwatorskiej w zakresie:

1. Ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków.
2. Współpracy konserwatora przy opracowywaniu planów zagospodarowania przestrzennego.
3. Prac remontowo-budowlanych.
4. Dofinansowania prac konserwatorskich.
5. Tworzenia zbioru informacji o zabytkach na określonym terenie.
6. Ewidencja ułatwia podejmowanie przez konserwatorów zabytków szybkich decyzji w sprawach interwencyjnych.

Włączenie karty adresowej budynku do gminnej ewidencji zabytków nie wymaga zgody właściciela.

3.2.7. Organizacja organów ochrony zabytków

art. 89. Organami ochrony zabytków są:	
1	Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków.
2	Wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

3.3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym

art. 7.	
1	Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy: 9) kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,

3.4. Pozostałe akty prawne uwzględniające ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami:

1. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 1130).
2. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 725 ze zmianami).
3. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 54 ze zmianami).
4. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 1478).
5. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 1145 ze zmianami).
6. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 87).
7. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 1491).
8. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (tekst jednolity: Dz. U. z 2015 r. poz. 774 ze zmianami).
9. Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 278).

3.5. Akty wykonawcze określające szczegółowe zasady:

1. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r. poz. 81).
2. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (tekst jednolity: Dz. U. 2004 nr 212 poz. 2153).
3. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jednolity: Dz. U. 2019, poz. 1470).
4. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (tekst jednolity: Dz. U. 2011 nr 89 poz. 510).
5. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. 2020 poz. 1901).
6. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę, niezgodnie z prawem (tekst jednolity: Dz. U. 20221 poz. 56).
7. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (tekst jednolity: Dz. U. 2004 nr 71 poz. 650).
8. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (tekst jednolity: Dz. U. 2004 nr 30 poz. 259).
9. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (tekst jednolity: Dz. U. 2004 nr 75 poz. 706).

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.4. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Podstawową dokumentacją z zakresu ochrony zabytków sporządzaną na poziomie krajowym jest:

- krajowy program opieki nad zabytkami
- Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 wraz z uzupełnieniem: Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 (dokument wdrożeniowy: Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013)

4.4.1. Krajowy program opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 84. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2022 r. poz. 840 z późniejszymi zmianami) w celu stworzenia warunków niezbędnych do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego inicjuje i opracowuje, przy pomocy Generalnego Konserwatora Zabytków, krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026 (przyjęty uchwałą nr 242 Rady Ministrów) z dnia 8 grudnia 2023 r, którego celem jest zapewnienie efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Najważniejsze cele programu:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

4.1.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury

21 września 2004 roku Rada Ministrów przyjęła Narodową Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013. W 2005 roku przyjęto Narodową Strategię Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 jako dokument uzupełniający i prolongujący okres ważności podstawowego dokumentu.

Jest to dokument sporządzany przez rząd w celu określenia głównych celów, priorytetów i kierunków działań, a także tworzenia warunków dla rozwoju wszystkich form kultury i dziedzictwa kulturowego. Określa politykę państwa w obszarze kultury i główne założenia:

1. Państwo powinno zachować rolę kreatora polityki horyzontalnej i „sektorowej” w sferze kultury i realizować tę politykę poprzez działania Ministra Kultury i działania jednostek samorządu terytorialnego.
2. Wydatki publiczne (zwłaszcza w przeliczeniu na jednego mieszkańca) na kulturę w Polsce powinny znacząco wzrosnąć.
3. Minister Kultury realizuje zadania własne poprzez narodowe programy kultury, narodowe instytucje kultury, placówki badawczo-rozwojowe, wyspecjalizowane instytucje typu arm's length oraz zlecanie zadań instytucjom samorządowym i pozarządowym.
4. Budżet Ministra Kultury powinien być adekwatny do nowych działań. Ze względu na ograniczenia budżetu państwa winno poszukiwać się pozabudżetowych środków finansujących kulturę. W tym celu proponuje się uzupełnienie istniejącego modelu finansowania kultury o rozwiązania stosowane w Europie, tworzące fundusze celowe dla realizacji polityk w poszczególnych obszarach kultury (np. Fundusz Sztuki Współczesnej i jego regionalne odpowiedniki we Francji, Regionalny Fundusz Zakupu i Wykupu Muzealiów, Fundusz Zakupów do Bibliotek, itd.). Propozycje źródeł pochodzenia tych środków zostały przedstawione w niniejszej strategii.
5. Państwo, w tym Minister Kultury, powinno być partnerem dla jednostek samorządu terytorialnego i wspólnie z nimi kształtować kulturę w regionach. Do tego celu niezbędne jest zinstytucjonalizowanie platformy współpracy pomiędzy państwem a samorządami, a także w większym stopniu wykorzystanie możliwości tworzenia i prowadzenia wspólnych instytucji i wspólnych inwestycji w sferze kultury.
6. Samorządy terytorialne powinny zyskać większą motywację w kształtowaniu instytucjonalnego zaplecza dla rozwoju kultury, w tym do wypełniania założonych w lokalnych strategiach rozwoju celów w sferze kultury, a rola państwa powinna sprowadzać się do badań naukowych i monitorowania tej sfery oraz do skutecznego zapobiegania sytuacjom kryzysowym. Jednocześnie Minister Kultury powinien posiadać odpowiednie środki na sprawowanie mecenatu nad działalnością instytucji kultury oraz instrumenty o charakterze motywującym, za pomocą których możliwa będzie realizacja polityki kulturalnej państwa w regionach.
7. Zwiększyć powinna się społeczna partycypacja w sferze odpowiedzialności za kulturę, m.in. poprzez uspołecznienie decyzji podejmowanych w sferze kultury w regionach (lokalne strategie kulturalne,

społeczne ciała opiniujące funkcjonowanie instytucji kultury). Wzrosnąć powinna również rola organizacji pozarządowych, poprzez równouprawnienie ich w dostępie do środków publicznych na zadania w sferze kultury.

8. Praca na rzecz unowocześniania procesu zarządzania sferą kultury i usług kulturalnych jest wspólnym zadaniem Ministra Kultury i jednostek samorządu terytorialnego. W tej sferze powinny zostać podjęte szeroko zakrojone działania na rzecz: doskonalenia kadr zarządzających, wyposażenia instytucji w odpowiedni sprzęt elektroniczny i komputerowy, zintegrowania programów łączących zdigitalizowane zasoby kultury w sieci wirtualne, digitalizacji zbiorów muzealnych i zasobów bibliotek w celu ułatwienia ich dostępności, wspierania innowacyjnych projektów kulturalnych.

9. Wszystkie zaplanowane działania zaprogramowane w strategii powinny być dostępne dla mniejszości narodowych oraz instytucji prowadzonych przez te społeczności w celu pielęgnowania różnorodności kulturowej i ich tradycji jako dorobku polskiej kultury.

10. Rosnące znaczenie powiązania kultury z rozwojem gospodarczym i dochodami regionów jest podstawą dla podjęcia działań w kształtowaniu zintegrowanych produktów turystycznych, wykorzystujących (i działających na ich rzecz) elementy dziedzictwa NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY 115 kulturowego, aktywność instytucji kultury oraz skoncentrowane wokół tych instytucji przemysły kultury.

11. Strategicznymi obszarami w okresie programowania 2004–2013 są:

- a) promocja czytelnictwa i wsparcie sektora książek i wydawnictw,
- b) ochrona dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie ochrona i rewaloryzacja zabytków,
- c) rozwój szkolnictwa artystycznego, w tym rozbudowa i modernizacja infrastruktury oraz unowocześnianie programów edukacji artystycznej i dostosowanie ich do rynku pracy,
- d) wzmocnienie efektywności działania i roli instytucji artystycznych w kreowaniu sfery kultury, w tym i promocji polskiej twórczości artystycznej,
- e) stworzenie systemu wspierania współczesnej twórczości artystycznej, stworzenie instytucji zajmujących się jej dokumentowaniem, gromadzeniem i udostępnianiem.

12. Zwiększenie samodzielności instytucji kultury, także w znaczeniu ekonomicznym oraz wyposażenie ich w odpowiednie narzędzia finansowe, wpłynie pozytywnie na ich efektywność i konkurencyjność na rynku usług kulturalnych oraz na samodzielność programową.

13. Rolą Ministra Kultury oraz jednostek samorządu terytorialnego jest motywowanie społeczności do partycypacji w funkcjonowaniu sfery kultury, w tym do dobrowolnego udziału w finansowaniu instytucji i wydarzeń kulturalnych oraz twórców za pomocą stworzonych narzędzi podatkowych. W tym celu Minister Kultury i samorządy powinny rozszerzyć obowiązki odpowiednich komórek swoich urzędów w zakresie promocji społecznej odpowiedzialności obywateli za kulturę (wspólne kampanie promocyjne, powstawanie społecznych paneli eksperckich i ciał doradczych związanych z możliwością pozyskania dodatkowych funduszy na kulturę w regionach).

14. W związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej w równym stopniu zadaniem Ministra Kultury, jednostek samorządu terytorialnego i instytucji kultury staje się pozyskanie środków na kulturę z funduszy strukturalnych oraz innych środków Unii Europejskiej. W tym celu Minister Kultury i jednostki samorządu terytorialnego powinny zapewnić odpowiednie środki na wkład własny do projektów realizowanych w sferze kultury.

15. Założenia do Narodowej Strategii Rozwoju Kultury zostały poddane publicznej dyskusji z udziałem przedstawicieli środowisk twórczych, jednostek samorządu terytorialnego i partnerów społecznych. Strategia została uzupełniona o wnioski z tej dyskusji i zostanie przedstawiona do zatwierdzenia przez Radę Ministrów jako program działań na lata 2004–2013. Strategia zawiera działania instytucjonalne, organizacyjne, prawne, finansowe i kontrolne, wraz ze wskazaniem jednostek odpowiedzialnych za realizację tych zadań oraz potrzeb finansowych Ministra Kultury do realizacji strategii i źródła ewentualnego pochodzenia pozostałych środków. Integralną częścią strategii są narodowe programy kultury.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Najważniejszą dokumentację wojewódzką stanowią:

- Strategia Rozwoju Województwa śląskiego „Śląskie 2023”
- Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie śląskim na lata 2022-2025
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa śląskiego „Śląskie 2023”

Strategia Rozwoju Dziedzictwa Kulturowego „Śląskie 2023” została przyjęta uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego nr VI/24/1/2020 z dnia 19 października 2020 r.

Powyższy dokument uwzględnia ochronę zabytków i dziedzictwa kulturowego jako ważny element rozwoju regionu. W ramach strategii, przewiduje się działania mające na celu zachowanie, badanie i promowanie zabytków oraz dziedzictwa kulturowego Województwa Śląskiego. Podkreśla się w nim znaczenie prowadzenia badań i dokumentacji naukowej dotyczących zabytków i dziedzictwa kulturowego, aby lepiej zrozumieć ich wartość historyczną, estetyczną i społeczną. Zaleca się również prowadzenie działań na rzecz popularyzacji wiedzy o zabytkach oraz organizowanie działań edukacyjnych i promocyjnych, które angażują społeczność lokalną. Jednym z priorytetów strategii jest utrzymanie i rewitalizacja zabytków oraz dziedzictwa kulturowego. Planuje się wspierać projekty remontów, modernizacji i adaptacji obiektów zabytkowych, które przyczynią się do zachowania ich pierwotnego charakteru oraz dostosowania ich do współczesnych potrzeb społeczności. W strategii opisano działania mające na celu ochronę wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO obiektów z terenu Województwa Śląskiego, takich jak kopalnie węgla kamiennego w Katowicach i Chorzowie, czy zabytkowe kopalnie srebra w Tarnowskich Górach. Przewiduje się odpowiednie działania wspierające ich konserwację, badania oraz inicjatywy promocyjne, mające na celu zwiększenie ich rozpoznawalności i atrakcyjności turystycznej. W ramach strategii przewiduje się także

współpracę ze społecznościami lokalnymi, organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami działającymi na rzecz ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Celem takiej współpracy jest świadome zarządzanie dziedzictwem oraz kreowanie rozwijającej się i zrównoważonej turystyki kulturowej. Wszystkie te działania mają na celu zapewnienie trwałego i zrównoważonego rozwoju zabytków oraz dziedzictwa kulturowego na terenie Województwa Śląskiego, a także ich promowanie jako atrakcyjnych turystycznie i edukacyjnie miejsc.

4.2.2. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie śląskim na lata 2022-2025

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie śląskim na lata 2022-2025 został przyjęty uchwałą nr VI/43/9/2022 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 25 kwietnia 2022 r.

Jego celem nadrzędnym jest harmonijne zarządzanie krajobrazem kulturowym oraz optymalne zachowanie autentycznego materialnego i niematerialnego dziedzictwa, wspomagającego budowę kapitału społecznego oraz rozwoju gospodarczego województwa i promocji regionu w kraju i na świecie.

Program wskazuje, że dziedzictwo kulturowe jest ważnym elementem rozwoju przemysłu kultury, który zawiera w sobie nie tylko dziedziny działalności gospodarczej bezpośrednio zajmujące się produkcją i dystrybucją dóbr i usług kultury, ale i działalność niedochodową, która generuje przychód w innych branżach. Ma też podstawowe znaczenie dla rozwoju turystyki. Z punktu widzenia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa rozwój przemysłu kultury jest bardzo ważny, gdyż jest to sektor gospodarki o korzystnej specyfice, mieszczącej się w modelu gospodarki opartej na wiedzy (GOW):

- jest pracochłonny, więc tworzy miejsca pracy, a jednocześnie wykorzystuje nowoczesne technologie,
- opiera się na dziedzictwie kulturowym, wiedzy i informacji,
- jest powiązany z innymi sektorami bazującymi na wiedzy (edukacja, turystyka kulturalna),
- tworzy duże zapotrzebowanie na wysoko wykwalifikowanych specjalistów,
- opiera się na sieci małych i średnich przedsiębiorstw, działających obok niewielu dużych,
- obejmuje rynek ponadlokalny i opiera się na ponadlokalnych powiązaniach,
- jest czysty ekologicznie.

Zintegrowany rozwój przemysłu kultury i kreowanie produktów markowych są motorem rozwoju turystyki. Na terenie województwa śląskiego szczególne znaczenie ma:

- turystyka przemysłowa,
- turystyka miejska (obejmująca m.in. założenia urbanistyczne, zabytki modernizmu),
- turystyka sentymentalna (np. tradycji żydowskich, kraju dzieciństwa),
- turystyka pielgrzymkowa,
- **turystyka na terenach wiejskich (przyrodniczo-kulturowa),**
- **kulturowa turystyka tematyczna (archeologiczna, przemysłowa, budownictwa drewnianego).**

Zaawansowanym działaniem promującym zabytki i równocześnie promującym województwo, powiaty i gminy są markowe produkty turystyczne kreowane z wykorzystaniem zabytków.

Są to między innymi szlaki kulturowe, obiekty o znaczeniu kulturowym otwarte dla turystów oraz imprezy promujące tradycje ludowe i kulturę lokalną.

Program zakłada realizację następujących celów strategicznych:

CEL OPERACYJNY I.1

Weryfikacja zasobów zabytkowych województwa.

Sprawną i efektywną opieką nad zabytkami wymaga głębokiej, opartej na solidnych podstawach wiedzy o historii, tradycjach i dziedzictwie. Niezbędna jest aktualna wiedza o stanie zachowania zabytków znajdujących się w ewidencji, jak również obiektów aspirujących do tego miana w wyniku upływu czasu i zmiany definicji pojęcia zabytek. Opieka nad zabytkami powinna opierać się na wiedzy o zabytkach województwa i konserwacji opartej na solidnych podstawach naukowych. Braki w dokumentacji badawczej, analitycznej i syntetyzującej w znaczący sposób utrudniają działania w sferze konserwacji zabytków i mogą być przyczyną utraty przez nie wartości zabytkowych. Uzupełnienie tych braków pozwoli na sprawowanie skutecznej i efektywnej opieki nad zabytkami. Rezultatem działań powinny być rozpoznanie stanu zasobów zabytkowych województwa i jego wartości, pogłębienie wiedzy o historii, tradycjach i zabytkach regionu, powiększenie zasobu i aktualizacja opracowań studialnych i analitycznych niezbędnych do prawidłowej opieki nad zabytkami i właściwego zarządzania zabytkami.

Dla realizacji przedstawionego celu operacyjnego przyjęto następujące kierunki działań:

Kierunek działań I.1.A – Weryfikacja zabytków województwa

Realizacja kierunku będzie polegała na:

- waloryzacji zabytków i określeniu ich znaczenia dla dziedzictwa regionu, kraju, Europy, świata,
- opracowanie kart ewidencyjnych i adresowych zabytków włączonych do wojewódzkiej i gminnych ewidencji zabytków,
- inwentaryzacja zabytków archeologicznych (w tym program Archeologiczne Zdjęcie Polski),

Kierunek działań I.1.B – Rozwój badań i studiów nad zabytkami województwa

Realizacja kierunku to:

- rozwój zaplecza naukowego i kompleksowych programów badawczych,
- rozwoju badań i dokumentowania zabytków, sporządzanie studiów historyczno-konserwatorskich,
- realizacja pilotażowych projektów badawczych, tworzenie źródeł wizualnych, fonicznych i tekstowych dotyczących zjawisk kultury ludowej,
- digitalizacja regionalnych i lokalnych zasobów zabytkowych oraz tworzenie struktur udostępniania zbiorów,
- powstanie forum wymiany doświadczeń dla osób zajmujących się problematyką dziedzictwa kulturowego regionu,

- o dalekookresowo – powstanie centrum badawczo-zarządczego koncentrującego informacji i działania związane z badaniami dziedzictwa kulturowego województwa oraz ich upowszechnianiem.

CEL OPERACYJNY I. 2 Budowa kompleksowej strategii i wywiedzionego z niej systemu zarządzania dziedzictwem kulturowym województwa

Efektywne zarządzanie zabytkami wymaga tworzenia nowoczesnych struktur organizacyjno-technicznych, poczynając od organizacji struktur organizacyjnych urzędów JST, w których powinny się znaleźć specjalistyczne stanowiska odpowiedzialne za sprawy dziedzictwa kulturowego (miejski/powiatowy konserwator zabytków), poprzez organizację i udostępnianie bazy danych o zabytkach oraz właściwy monitoring przemian, jakim one podlegają, a skończywszy na wykorzystaniu dostępnych narzędzi kształtowania przestrzeni województwa, (programy opieki nad zabytkami, wprowadzenie ustawowych form ochrony konserwatorskiej pozostających w kompetencji gmin, planowanie przestrzenne) w celu sprawowania efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Ten cel operacyjny będzie realizowany za pomocą następujących kierunków działań:

Kierunek działań I.2.A – Tworzenie nowoczesnych struktur zarządzania zabytkami Realizacja kierunku będzie polegała na:

- o uwzględnianiu stanowiska ds. opieki nad zabytkami w strukturze organizacyjnej urzędów JST,
- o tworzeniu elektronicznej bazy danych o zabytkach,
- o digitalizacji zabytków.

Kierunek działań I.2.B – Zarządzanie zabytkami

Realizacja kierunku to:

- o opracowywanie programów opieki nad zabytkami,
- o opracowywanie planów zagospodarowania przestrzennego,
- o wykorzystanie ustaleń planów do wprowadzenia zasad ochrony zabytków, w tym parków kulturowych,
- o świadome wykorzystywanie różnych form ochrony zabytków (takich jak park kulturowy, pomnik historii),
- o regulowanie polityki wobec zabytków za pomocą realizowanych zadań publicznych,
- o stosowanie zachęt do opieki nad zabytkami realizowanej przez ich właścicieli,
- o organizacja konkursów urbanistycznych i architektonicznych mających na celu wybór najwłaściwszych sposobów działania w tkance zabytkowej i jej otoczeniu (np. harmonijne wkomponowanie nowych obiektów),
- o opracowywanie i wykorzystywanie studiów krajobrazowych przy zagospodarowaniu terenów otwartych i wewnątrz miejskich, w tym kształtowaniu panoram miast i wsi,
- o rekomendacja obiektów o wysokich walorach zabytkowych do objęcia prawną ochroną konserwatorską,
- o tworzenie i aktualizowanie infrastruktury informującej o obiektach zabytkowych i obiektach turystyki kulturowej, np. tablice informacyjne przy obiektach zabytkowych i związanych z turystyką kulturową,

- tworzenie i aktualizowanie infrastruktury systemu informacji kulturowej i turystycznej (w tym elektronicznej), np. organizacja oznakowania drogowego do zabytków, GPS, wydawnictwa informacyjne, strony internetowe,
- ciągle doskonalenie kompetencji własnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

CEL OPERACYJNY I. 3 Zarządzanie materialnym i niematerialnym dziedzictwem jako element strategii gospodarczej województwa śląskiego

Wykorzystanie obiektów zabytkowych do realizacji współczesnych celów gospodarczych wymaga ich właściwej konserwacji, rewaloryzacji i adaptacji i z uwzględnieniem ich autentyzmu. Podejmowane działania powinny mieć charakter kompleksowy

- począwszy od badań, planowania i programowania działań poprzez całościowe procedury inwestycyjne, a skończywszy na działaniach prowadzonych bezpośrednio na materii zabytku. Temu celowi operacyjnemu będą służyły następujące kierunki działań:

Kierunek działań I.3.A Konserwacja i adaptacja zabytków Kierunek będzie realizowany przez:

- podejmowanie strategicznych działań konserwatorskich remontowych i adaptacyjnych przy zabytkach poprzedzonych opracowaniem pełnej dokumentacji konserwatorskiej ze szczególnym zwróceniem uwagi na zachowanie autentyczności zabytku i kontekstów krajobrazu kulturowego. Ważne jest działanie w oparciu o badania specjalistyczne i ekspozycja autentyczności obiektu
- konserwacja oraz przeciwdziałanie niszczeniu stanowisk archeologicznych, w tym zachowanie zabytków archeologicznych, dokumentowanie oraz opracowywanie wyników badań, w tym ratowniczych, – zabezpieczenie zabytków archeologicznych przed zagrożeniami naturalnymi oraz na wypadek eksploatacji rabunkowej, – działania i inwestycje wynikające z przepisów przeciwpożarowych, zapobiegania klęskom żywiołowym, ochrony klimatu oraz zabezpieczeń przeciwwłamaniowych.

Kierunek działań I.3.B – Świadome kreowanie nowych funkcji obiektów zabytkowych, w tym markowych produktów turystycznych Realizacja kierunku będzie polegała na:

- rekomendowanie nowoczesnych funkcjonalności dla obiektów zabytkowych tworzeniu nowych i wzmacnianiu istniejących markowych produktów turystycznych,
- organizacji kampanii promocyjnych w oparciu o dziedzictwo kulturowe.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Gmina Świnna dysponuje następującymi dokumentami o charakterze strategicznym oraz opracowaniami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy:

- Strategia rozwoju gminy do 2030 r. przyjęta uchwałą nr LXVI/401/23 Rady Gminy Świnna z dnia 28 września 2023 r.,
- Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego (przyjęte Uchwałą Rady Gminy Świnna nr LVI/309/14 z dnia 26 czerwca 2014 r.),
- Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego przyjęte uchwałami:
  - Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Świnna (UCHWAŁA NR XLI/244/2006 RADY GMINY ŚWINNA z dnia 30 marca 2006 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Świnna),
  - Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego dla części sołectwa Pewel Mała w zakresie lokalizacji obiektów sakralnych z plebanią i uzupełnienia terenów mieszkaniowych (UCHWAŁA NR XXIV/139/2008 RADY GMINY ŚWINNA z dnia 2 października 2008 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla części sołectwa Pewel Mała w zakresie lokalizacji obiektów sakralnych z plebanią i uzupełnienia terenów mieszkaniowych,
  - Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego gminy Świnna – etap I: obejmujący obszar Gminy z wyłączeniem sołectwa Pewel Mała (UCHWAŁA NR LVI/310/14 RADY GMINY ŚWINNA z dnia 26 czerwca 2014 r. w sprawie Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Świnna),
  - Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego gminy Świnna – etap II: obejmujący obszar sołectwa Pewel Mała UCHWAŁA NR LVI/310/14 RADY GMINY ŚWINNA z dnia 28 kwietnia 2016 r. w sprawie Miejscowego Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Świnna),
  - Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego fragmentu gminy Świnna, obejmującego działki nr 4704, 4705, 4706, 4707, 4708, 4709, 4710, 4711, 4712, w sołectwie Trzebinia (UCHWAŁA NR X/80/19 RADY GMINY ŚWINNA z dnia 8 sierpnia 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu gminy Świnna, obejmującego działki nr 4704, 4705, 4706, 4707, 4708, 4709, 4710, 4711, 4712, w sołectwie Trzebinia),
  - Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego fragmentu sołectwa Pewel Mała, na terenie gminy Świnna (UCHWAŁA NR X/81/19 RADY GMINY ŚWINNA z dnia 8 sierpnia 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu sołectwa Pewel Mała, na terenie gminy Świnna).

5.4. Strategia rozwoju gminy do 2030 r. przyjęta uchwałą nr XIV/80/24 Rady Gminy Świnna z dnia 30 grudnia 2024 r.

Strategia rozwoju gminy jest ważnym narzędziem planowania i zarządzania rozwojem lokalnym. Jej celem jest spójne i zrównoważone rozwijanie obszaru gminy, uwzględniając różnorodne potrzeby i aspiracje społeczności lokalnej.

W zakresie kultury powyższy dokument informuje, że główną instytucją, prowadzącą na terenie gminy Świnna działalność w obszarze kultury jest Gminny Ośrodek Kultury z siedzibą w Świnnej. GOK działa w oparciu o własny statut oraz roczny plan pracy. Wychodząc naprzeciw zainteresowaniom i oczekiwaniom lokalnej społeczności GOK Świnna prowadzi działalność nie tylko kulturalną, ale także organizuje różnego rodzaju imprezy sportowe i turystyczno – rekreacyjne. Bazą, którą GOK wykorzystuje do opisywanej działalności jest sala wielofunkcyjna w Świnnej oraz zaplecze administracyjne, ulokowane na poddaszu strażnicy OSP w Świnnej. Działalność kulturalna GOK obejmuje organizację i prowadzenie: zajęć stałych (m.in. tanecznych, nauki śpiewu, spotkań senioralnych, aerobiku dla kobiet, nauki języków obcych, czy wyjazdów edukacyjno – integracyjnych), imprez cyklicznych (m. in. Międzynarodowy Konkurs Plastyczny, Eko Rajd, konkurs na najładniejszą choinkę, Ferie z GOK Świnna, Akcja charytatywna, festyny, czy wyjazdy integracyjne) oraz działalności bieżącej (wystawy plenerowe, wystawy czasowe, współpraca z innymi organizacjami pozarządowymi aktywnymi na terenie gminy Świnna, etc.). Zasoby ludzkie zaangażowane w funkcjonowanie GOK Świnna to 4 osoby (zatrudnienie w wymiarze 3,25 etatu). Oprócz GOK Świnna aktywną organizacją, zaangażowaną w problematykę kultury na obszarze gminy, ze szczególnym uwzględnieniem czytelnictwa jest Gminna Biblioteka publiczna, utrzymująca oddziały w każdym sołectwie za wyjątkiem Przyłękowa i Rychwałdku. Gminna Biblioteka publiczna skupia znaczną liczbę – bez mała 1,5 tys. czytelników, a jej księgozbiór liczy ponad 44 tys. pozycji. Liczba odwiedzin w Gminnej Bibliotece Publicznej przekracza 18 tys. w ciągu roku, a liczba wypożyczeń sięga 22 tys. woluminów. Oprócz promocji czytelnictwa i udostępniania księgozbioru Gminna Biblioteka Publiczna w Świnnej angażuje się również w organizowanie lekcji bibliotecznych oraz projektów i wydarzeń, takich jak np.: prowadzenie zajęć dla dzieci w wieku przedszkolnym („Kolorowy świat książek”, „Święto Misia”), włączanie się w duże akcje ogólnopolskie (np. „Mała książka – wielki człowiek”, „Przepisujemy Hobbita”), czy organizacja różnego rodzaju wydarzeń tematycznych (np. spotkanie z okazji Dnia Kobiet). W przeciągu roku do biblioteki kupuje się ok 1,8 tys. nowych książek, pozyskując na ten cel częściowo z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (w ramach Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa). W Gminnej Bibliotece Publicznej zatrudnione są 4 osoby (2,5 etatu).

Oprócz wymienionych organizacji kulturę na terenie gminy Świnna promują także:

- Koła gospodyń wiejskich, aktywne w każdym sołectwie,
- Gminny Zespół Regionalny „Hajduki”,
- Zespół Folklorystyczny „Górolicki od Pewlicki”,
- Regionalny Zespół „Przyłękowanie”,
- Orkiestry Dęte z Pewli Ślemieńskiej, Rychwałdku oraz Trzebini.

Przy urzędzie Gminy Świnna działa prowadzony przez Gminny Ośrodek Kultury Punkt Informacji Turystycznej. Oprócz tego w Świnnej funkcjonuje także Beskidzkie Centrum Nauki NAUKOTECHNIKA, kierujące swoją ofertę edukacyjną do dzieci w wieku przedszkolnym oraz szkolnym z regionu. Centrum prowadzi interaktywną wystawę naukową w postaci różnorodnych stanowisk, umożliwiających uczestnictwo w ciekawych doświadczeniach fizycznych (nauka poprzez zabawę). Wśród pozostałych organizacji, zaangażowanych na terenie Gminy Świnna w krzewienie i upowszechnianie kultury (najczęściej fizycznej), a także sportu, aktywności fizycznej i turystyki wymienić należy:

- Ludowy Klub Sportowy „Pewel Ślemieńska” w Pewli Ślemieńskiej,
- Ludowy Klub Sportowy „Grapa” Trzebinia w Trzebini,
- Ludowy Klub Sportowy „Pewel Mała” w Pewli Małej,
- Towarzystwo Aktywności Społecznej „Zwyczajni” w Świnnej,
- Stowarzyszenie „Trzebinka” w Trzebini.

Istotną rolę w promocji kultury na terenie gminy Świnna odgrywają także Ochotnicze Straże Pożarne (łącznie 6 jednostek, z których dwie są włączone do Krajowego Systemu Ratowniczo – Gaśniczego, są to OSP Świnna i OSP Pewel Mała). Jednostki OSP z terenu gminy Świnna interweniują także w okolicznościach występowania różnego rodzaju zagrożeń, sześć jednostek OSP interweniuje średnio 90 razy w przeciągu roku: ponad 20-to krotnie w sytuacjach występowania pożarów, bez mała 70-cio krotnie w sytuacja występowania tzw. „zagrożeń miejscowych” (margines interwencji stanowią wyjazdy na podstawie alarmów fałszywych). Gmina poświęca wiele uwagi wspieraniu tych jednostek w systematycznych zakupach nowoczesnego sprzętu i wyposażenia – tylko w 2021 r. jednostki OSP z Trzebini oraz Pewli Małej zakupiły nowe, nowoczesne pojazdy ratowniczo gaśnicze, na co z budżetu Gminy wydatkowano kwotę 384 tys. PLN (pozostałe koszty sfinansowano środkami Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej oraz środków własnych jednostek dokonujących tych zakupów. Dodatkowo Gmina każdego roku angażuje znaczne środki w realizację zadań, polegających np. na zakupie nowego wyposażenia pomieszczeń strażnic OSP z myślą o realizacji zadań bojowych, zakup nowoczesnego sprzętu pożarniczego (np. kamera termowizyjna, sprzęt telekomunikacyjny), czy remonty nieruchomości, użytkowanych przez jednostki OSP z terenu gminy.

Strategia rozwoju w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego zakłada:

- rozszerzenie oferty kulturalnej GOK o nowe zajęcia i wydarzenia o charakterze kulturalnym,
- współpraca transgraniczna w zakresie promocji walorów obszarów przygranicznych oraz wartości kulturowych,
- zakup nowych elementów wyposażenia GOK, pod kątem możliwości prowadzenia imprez,
- budowa amfiteatru w Świnnej,
- realizacja prac w obrębie istniejących szlaków turystycznych na terenie gminy – oznakowanie, parkingi, miejsca widokowe, miejsca wypoczynku wraz z ich promocją,
- modernizacja istniejącej wiaty w Świnnej pod kątem organizacji występów plenerowych.

5.5. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Świnna (II edycja) przyjęte uchwałą nr VII/56/19 Rady Gminy Świnna z dnia 16 maja 2019 r.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy to dokument planistyczny, który określa główne cele i zasady dotyczące zagospodarowania obszaru gminy. Jego celem jest zapewnienie racjonalnego i zgodnego z zasadami zrównoważonego rozwoju terenów gminy.

Jest dokumentem strategicznym i służy jako podstawa do opracowania bardziej szczegółowych planów zagospodarowania przestrzennego dla konkretnych obszarów gminy.

Obowiązujące studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Świnna składa się z dwóch części. W studium określono m.in.

Poprawę standardów zamieszkania poprzez:

- rozwój nowych terenów mieszkaniowych w terenach o korzystnych warunkach ekofizjograficznych dla lokalizacji zabudowy mieszkaniowej tj. wynikających z warunków wodno – gruntowych, warunków topoklimatycznych, sąsiedztwa z zabudową mieszkaniową i możliwością wyposażenia w infrastrukturę techniczną;
- rewitalizację najstarszej tkanki mieszkaniowej.

Rozwój przestrzenny poszczególnych jednostek osadniczych, który przebiegać będzie w oparciu o:

- zasadę zrównoważonego rozwoju rozumianego jako „rozwój społeczno-gospodarczy, w którym w celu równoważenia szans dostępu do środowiska poszczególnych społeczności lub ich obywateli – zarówno współczesnego, jak i przyszłych pokoleń – następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych” (Ustawa Prawo ochrony środowiska). Dotyczy to w szczególności ochrony zasobów leśnych oraz ochrony przed zabudową terenów otwartych stwarzających potencjalne możliwości rozwoju różnych form turystyki i rekreacji;
- regułę pierwszeństwa jakości nad ilością wyrażającą się w następujących zasadach wykorzystania przestrzeni:
  - ograniczania rozpraszania zainwestowania;
  - podnoszenia standardu poszczególnych jednostek osadniczych;
  - utrzymania, poprawy i kształtowania ładu przestrzennego szczególnie w historycznych obszarach miejscowości;
  - ochrony i eksponowania tych elementów zagospodarowania przestrzennego, które służą zachowaniu dziedzictwa kulturowego i świadczą o tożsamości i lokalnej odrębności.

Na terenie gminy wprowadzono następujące kierunki postępowania:

- utrzymanie pierwotnego (stanowiącego element kultury regionu) charakteru układu zabudowy ze szczególnym uwzględnieniem ochrony zasobów mieszkaniowych decydujących o żywotności obszaru, intensyfikacja wykorzystania przestrzeni poprzez atrakcyjne zagospodarowanie istniejących rezerw terenowych oraz rezerw tkwiących w istniejącej zabudowie;
- rewitalizację zdegradowanej zabudowy;

- dbałość o wysoki standard i jakość urbanistyczno-architektoniczną nowej, modernizowanej i przekształcanej zabudowy, harmonijnie wkomponowanej w historyczną tkankę;
- porządkowanie małej architektury, reklam i oświetlenia wg ustalonych formalnie reguł;
- zachowanie i wprowadzenie nowych przestrzeni publicznych i podnoszenie ich jakości poprzez komponowanie wnętrz urbanistycznych;
- zakaz lokalizowania zabudowy tymczasowej (za wyjątkiem obiektów zagospodarowania terenu budowy), zabudowy niedostosowanej gabarytem i intensywnością do charakteru przestrzeni, bądź powodującej chaos przestrzenny;
- zapewnienie użytkownikom strefy zabudowy właściwych standardów komunikacji.

W studium wymieniono objęte ochroną w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego strefy ochrony historycznej struktury przestrzennej:

Wieś Przylęków

1) „Przylęków Groń” otwarty grzbiet o ekspozycji północnej, zabudowa przysiółkowa na skraju polany, wewnątrz zamknięte ciągami lasów w dolinach potoków, droga na grzbiecie tworzy oś wnętrza. W dole, pod lasem zabudowa rekreacyjna pensjonatowa. Teren wykorzystywany pod sporty zimowe. Ochrona walorów krajobrazowych i rekreacyjnych obszaru.

2) Przylęków Górny położony na zboczu fragment osiedla typu łańcuchówki z zabudową zabytkową usytuowaną nad doliną, przy drodze. Wnętrze od wschodu ogranicza koryto potoku Przylękówki, od zachodu grzbiet Gronia, niezalesiony, z łanowym układem pól, równoległe do stoku. Zachowanie starej zabudowy w istniejącym układzie oraz układu dróg i rozłógów pól.

3) Przylęków Dolny zbocza o ekspozycji wschodniej. Położone na lewym brzegu Przylękówki, powyżej dna doliny, po historycznie ukształtowaną drogę. Wnętrze ograniczone od wschodu korytem rzeki z zielenią łągową oraz od zachodu drogą biegnącą zboczem, równoległe do rzeki. Ochrona licznych starych zagród i archeologicznych pozostałości osadnictwa, utrzymanie układu dróg (miedz) oraz rozłógów pól.

4) Tereny polan śródleśnych, wysoko położone, obszerne wnętrza zboczowe ograniczone ścianami lasu, typ zabudowy pasterskiej, przysiółek „Za Groniem” z zabytkową zabudową zagrodową. Ochrona starego, wołoskiego typu zabudowy szafasowej i zagród.

5) Przylęków Wikarówka wysoko położone, otoczone lasami wewnątrz Sanktuarium Maryjnego z lokalną dominantą kościoła stanowiącego cel pielgrzymek wiernych. Utrzymanie i ochrona specyfiki funkcji, propozycja wpisania do rejestru zabytków obiektu sanktuarium.

Wieś Świnna

1) „Na Łęgu” wewnątrz u zbiegu doliny Przylękówki i Koszarawy, na zachodnim brzegu Przylękówki przysiółek Michałowie. Pierwotny fragment przysiółka przekształcony w okresie późniejszym w zabudowę ulicową wzdłuż drogi równoległe do potoku Koszarawa. Teren położony na lekkim

wyniesieniu powyżej zalewów powodziowych. Zachowanie historycznego układu miedz i zagród z mieszkalnymi budynkami murowanymi z końca XIX w.

2) Świnna Dolna zabudowa zagrodowa, rolnicza po północnej stronie drogi do Żywca oraz po zachodniej stronie drogi przez wieś, biegnącej wzdłuż potoku Przyłękówka. Zachowanie zabytkowych budynków murowanych sytuowanych w układzie rzędówki, dróg historycznie wykształconych oraz łanowego układu rozłogów, wtórnie podzielonych.

3) Wnętrze dna doliny Przyłękówki zabytkowe budynki murowane i drewniane sytuowane po jednej stronie drogi (łańcuchówka), na terenach nad zalewowymi w północnej części jednostki sytuowane są po zachodniej stronie drogi zbliżonej do koryta rzeki, w południowej części między drogą a rzeką. Ochrona substancji zabytkowej oraz układu historycznego dróg i rozłogów pól.

Wieś Trzebinia

1) „Dział” wnętrze spłaszczenia dolinnego u zbiegu potoków Trzebinki i Wiśnika oraz w rozgałęzieniu historycznych dróg. Zachowane układy zabudowy gniazdowej, skupionej, domy murowane z pocz. XX w. Od północy otwarcie w kierunku doliny Koszarawy i Żywca, od południowego wschodu i południowego zachodu trójkątne zamknięcie niezalesionymi stokami. Szachownica rozłogów przypadkowe, nieregularne. Ochrona zabytkowych budynków, układu dróg i zagospodarowania terenu.

2) Dolina potoku Wieśnik w środkowym biegu. Zabudowa po obu stronach drogi położonej w dolinie, równoległe do potoku. Wnętrze ograniczone stokami wierzchowiny. Układ pól regularny, łanowy, dobrze zachowany historyczny układ miedz, prostopadłych do koryta potoku. Zachowanie układu siedlisk, pól i zagród z pocz. XX w. 37

Wieś Pewel Mała

1) „Niwa Dolna” pozostałości zabudowy zagrodowej (gniazda) ukształtowanej w typie rzędówki, u podnóża stoku, po północnej stronie potoku Pewelki i drogi. Podziały i układ miedz wtórnie przekształcony po regulacji potoku. Wnętrza dolinne, wypłaszczone, ze starą zabudową kępową, podlegająca genezie „zarębkowej” (utrzymane w historycznych nazwach pól „niwa zarębkowa”). Według dawnego podziału administracyjnego grunty te należały do gminy Jeleśnia. Ochrona starej zabudowy, układu siedlisk i rozłogów pól.

2) „Dworzyska” wnętrze dolinne wzdłuż krawędzi Koszarawy, tereny płaskie. Zabudowa stara, budynki murowane i drewniane po obu stronach drogi. Od strony północnej zamknięcie niezalesionym stokiem Biedaszowskiego Gronia, od południa otwarcie na dolinę Koszarawy. Teren zalewowy, częściowo zainwestowany nową zabudową rekreacyjną. Pola o historycznym układzie „Niwę Zarębkowej”. Utrzymanie i ochrona walorów krajobrazowych i historycznych.

Wieś Rychwałdek

1) „Pod Barutką” wnętrze obejmuje skupisko najstarszej zabudowy zagrodowej, z końca XIX w. w większości drewnianej. Położone w kotlinie, między Górą Barutką od południowego wschodu ze zboczami „Niwę do Pole” od strony zachodniej. Zabudowa sięga do potoku dopływu Pewlicy. Przy drogach bocznych stara zabudowa skupiona w przysiółkach. Szczególna ochrona układu zabudowy

zagrodowej oraz otoczenia kulturowego. Utrzymanie walorów ekspozycji zabudowy od strony Góry Barutki.

2) „Przy Starej Drodze” skupiska zabudowy zagrodowej, budynków głównie drewnianych z pocz. XX w., położonych wzdłuż drogi i potoku, na południowo wschodnim podstoczu oraz przy drogach bocznych. W części południowej terenu stare podziały pól zakłócone zostały budową nowej drogi biegnącej trawersem na wschodnim stoku wzgórza. Ochrona zabytkowego układu ze strefą ekspozycyjną.

5.6. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ustalono zasady dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.

5.7. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

Gmina Świnna od 1972 r. składa się z sześciu sołectw: Pewli Małej, Pewli Ślemieńskiej, Przyłękowa, Rychwałdu, Świnnej i Trzebinia. Położona jest częściowo na terenie Żywieckiego Parku Krajobrazowego w dolinie rzeki Koszarawy. Granicę gminy od północy wyznacza pasmo pewelsko-ślemieńskie ze wzniesieniem Łyska o wysokości 640 m n. p. m., od południa tzw. Gniazdo Kiczory o wysokości 761 m n. p. m. 1500 hektarów gminy stanowią tereny leśne, częściowo objęte ochroną w rezerwacie przyrody „Gawroniec”. Gmina od wschodu graniczy z miejscowością Jeleśnia, zaś od zachodu z miastem Żywiec.

5.7.1. Zarys historii obszaru gminy

Świnna, iż w tym potoku najwięcej świń dzikich najdowano i łowiono, przy tym także mieszczanie żywieccy świnie do Kilbaszowa, lasu swego, goniąc na bukwie, tam stanowiska przy lesie swoim miewali, i dlatego ta wieś Świnną nazwana.

Przyłęków, iż przy łąkach Świnnej wsi ta osada stanęła i zasadzona jest.

Pewel albo Zapiekle nazwano, iż tam nigdy między górami uwięzła się ziemia i uczyniła jakoby pewny wał, że się woda stanowiła, aż z powodzi potym się rozerwała i meat uczyniła. Na którym miejscu najpierwszy poddany obsadził się imieniem Paweł i stąd nazwisko wieś ma.

Biadaszków (dzielnica Pewli Małej), że tam droga z lasu i do lasu zła była, na którą biadali. Gdzie tam bydzie rzeka, a w niej kamień jakoby jaki most od granice pewlańskiej. W tej najpierwej wsi niejaki Morawa, chłop z Morawy przyszedł, obsadził się i kopiąc tameczne grunta, biadał na nie, iż ciężko mu ich było wyrabiać, i on to miejsce Biadaszkowym nazwał.

Trzebinia, iż tam na tym miejscu byli naprzód osadzeni bracia trzech nazwani Trzej Bieniowie, którzy się o te grunta ustawicznie bili, i od nich Trzebinia nazwana.

(Komoniecki A., *Chronografia albo dziejopis żywiecki*, 1987).

W latach 1476-1624 pod rządami rodziny Komorowskich w dolinach rzek powstawały nowe wsie rolne m.in. Trzebinia i Świnna, oraz wsie zarębne: Przyłęków, Pewel Mała. Następnie tereny te przeszły w ręce rodziny Wielopolskich, by stać się później własnością Habsburgów. Przez cały ten okres pełniły funkcje rolne i zarębne.

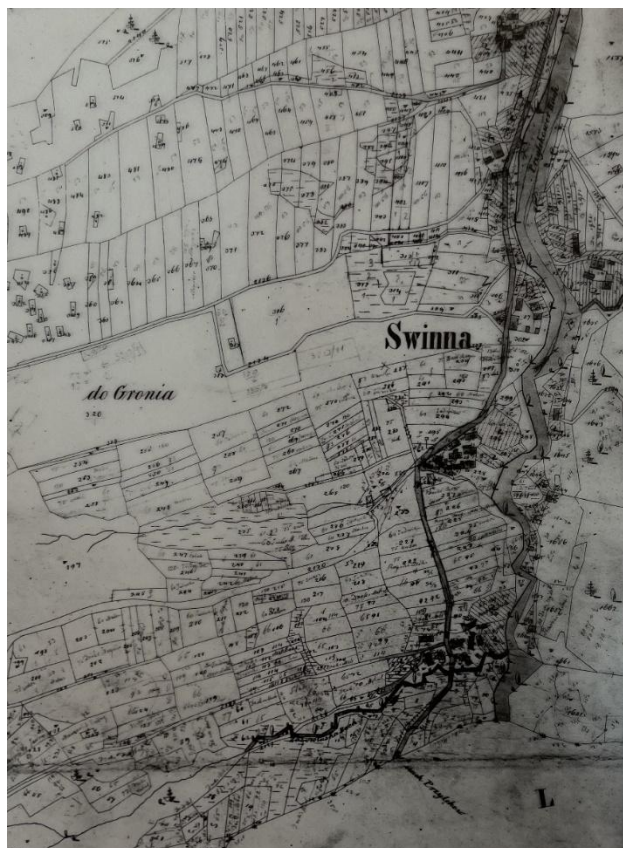
5.7.2. Krajobraz kulturowy

Na kształt krajobrazu kulturowego gminy miały wpływ nie tylko wydarzenia historyczne i uwarunkowania przyrodnicze, ale także przemiany społeczne związane głównie z uwłaszczeniem chłopów. Istotnym elementem historycznego krajobrazu kulturowego poszczególnych sołectw było budownictwo drewniane. Architektura murowana stanowiła znikomy procent wszystkich zabudowań. Zabudowania zagrodowe skupiały się w przysiółkach tj. w Świnnej, Trzebini, Rychwałdku, natomiast w ówczesnej Pewli skupione były także przy głównej drodze (szczytowo i kalenicowo).

Na terenie gminy ze względu na nieograniczone zasoby i umiejętność obróbki dominowała konstrukcja zrębowa. Dachy były dwuspadowe, kryte gontem. Chałupy najczęściej były jednoizbowe z częścią gospodarczą.

Stan zachowania dawnej struktury osadniczej należy określić jako dostateczny i wymagający podjęcia pilnych działań skierowanych na poprawę stanu, adaptację, rewaloryzację zabytków, a także na edukację opiekunów. Należy zachowywać elementy dawnego rozplanowania wsi, dbać o jej pierwotną strukturę i utrzymywać zapisane w krajobrazie obiekty. Poszczególne obiekty mają znaczenie nie tylko jako pojedyncze dzieło architektury, ale jako przede wszystkim element większej kompozycji w krajobrazie. Ochrona powinna wykraczać poza skalę pojedynczego obiektu architektonicznego.

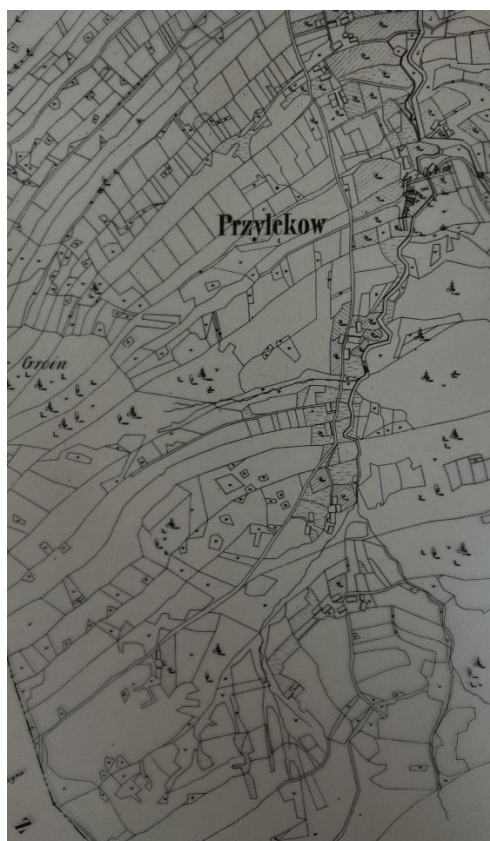
GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŚWINNA NA LATA 2025-2028

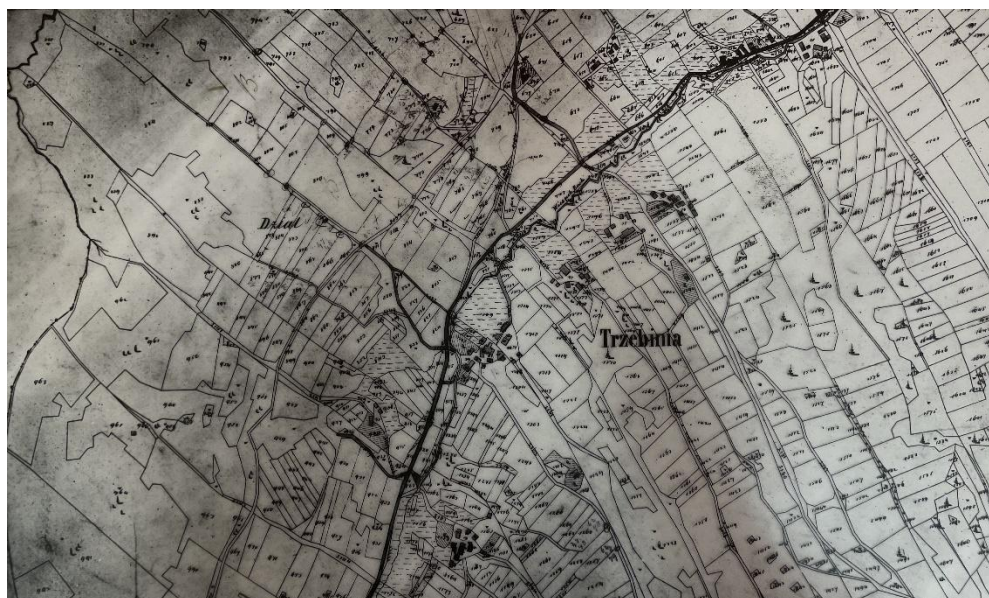
Kopia mapy katastralnej z 1844 r. (źródło: archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach).

Kopia mapy katastralnej z 1844 r. (źródło: archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach).

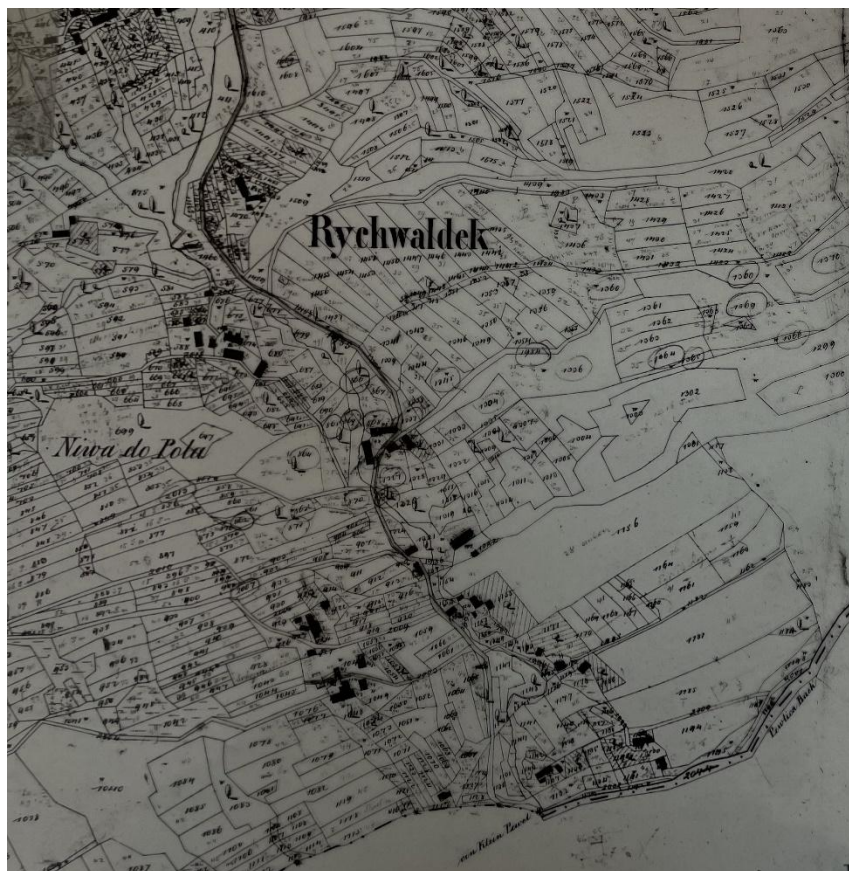
Kopia mapy katastralnej z 1844 r. (źródło: archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach).

Kopia mapy katastralnej z 1844 r. (źródło: archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach).

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŚWINNA NA LATA 2025-2028

Kopia mapy katastralnej z 1844 r. (źródło: archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach).

5.7.3. Zabytku nieruchome

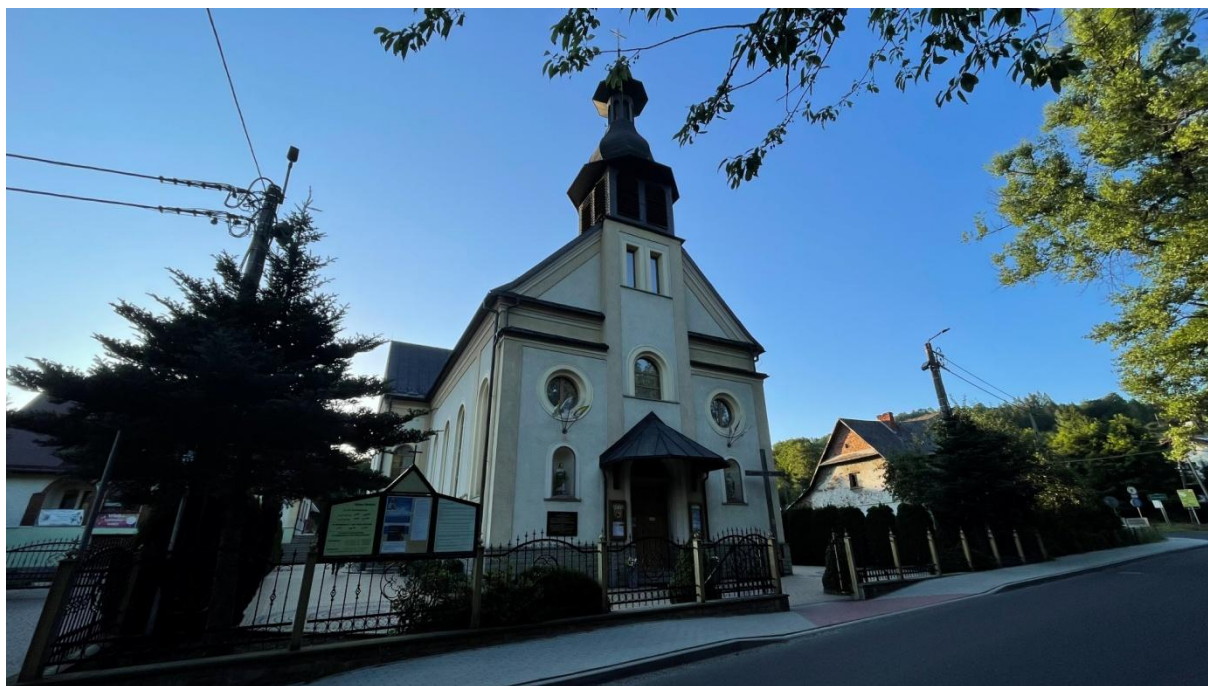
Najbardziej wartościowym w kontekście dziedzictwa kulturowego obiektem na terenie gminy jest kaplica – Sanktuarium Matki Bożej Wspomożenia Wiernych w Przyłękowie. Zbudowana ok. 1890 r. na zboczu góry Kiczory. Powstanie sanktuarium wyjaśniają ludowe legendy, związane z historią Wojciecha Stefki, którego ciężko chora córka ozdrowiała. W przekazach pojawiała się informacja o pojawieniu się obok istniejącej kapliczki źródła wody o uzdrawiających właściwościach. Świątynia wzniesiona w konstrukcji murowanej z kamienia i cegły. Jednonawowa z prezbiterium krytym dachem wielospadowym, nawa zaś dachem dwuspadowym, na froncie wieża. Elewacje z eksponowanym wątkiem kamiennym i tynkowaną dekoracją ramowo-płycinową oraz profilowym gzymsem koronującym. Otwory okienne zamknięte ostrołukowo. We wnętrzach polichromowane sklepienia krzyżowożebrowe. W prezbiterium znajduje się wczesnobarokowy ołtarz (pochodzący prawdopodobnie z kościoła w Łękawicy. Ołtarz boczny (lewy) również wczesnobarokowy prawdopodobnie został przeniesiony z kościoła w Cięcinie, tak samo jak struktura organowa – drewniana, rokokowa.

Kolejnym znaczącym obiektem jest kościół w Pewli Małej. Powstanie kościoła pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Pewli Małej związane jest z budową kaplicy, którą wzniesiono w latach 1881 – 1884 r. Projekt Jana Wnętrza został zrealizowany przez braci – Wojciecha i Jana Szwedów. W związku z powiększającą się liczbą wiernych przybywających na nabożeństwa, postanowiono wznieść większą budowlę. Projektantem ponownie został Jan Wnętrza. W 1908 r. rozebrano istniejącą kaplicę i przystąpiono do budowy nowej. Przedsięwzięcie zostało w całości sfinansowane przez Wojciecha i Jana Szwedów. Kaplica o 20 metrach długości, 12 metrach szerokości i 9 metrach wysokości stanęła w 1909 r. Na froncie wzniesiono wieżę, a w niszach umieszczono drewniane rzeźby. We wnętrzu znalazły się trzy ołtarze, obrazy: Serca Bożego, Niepokalanego Serca Maryi, Chrystusa modlącego się w Ogroju, Matki Boskiej Różańcowej oraz rzeźby. Ambona i ławki zostały wykonane przez miejscowych rzemieślników. Jan i Wojciech Szwedowie ufundowali również organy i duży dzwon „Wojciech”. Kościół poświęcono 23 sierpnia 1909 r. W 1917 r. wspomniany dzwon został zabrany przez Austriaków celem przetopienia na amunicję. Nowy został zakupiony w 1928 r. Podczas wojny wieża kościoła, dach oraz organy zostały uszkodzone. W 1968 r. przeprowadzono pierwszy poważny remont. Prace polegały na wyprostowaniu wieży, wymianie elementów więźby dachowej, tynkowaniu wnętrza, wprowadzeniu polichromii autorstwa artysty Jana Grabowskiego. W 2002 r. kościół uległ pożarowi. Zniszczone zostały stropy, konstrukcji wieży, zakrystia a ołtarze nadpalone. W 2003 r. przystąpiono do odbudowy kościoła. Przebudowano wówczas prezbiterium, zachowując w dawnym kształcie nawę. Prace remontowe trwały do 2007 r.

Najstarszy i jednocześnie najbardziej wartościowy zabytek ruchomy w Gminie Świnna, stanowi kapliczka słupowa z figurą Chrystusa Nazareńskiego. Wzniesiona z kamienia piaskowcowego w 1797 r. przy głównej drodze w Trzebini. Ufundowana przez Jakoba Loranca, składa się z czworościennego postumentu z profilowanymi narożnikami i dekoracją ramową, zwieńczonego profilowanym gzymsem. Na cokole znajduje się figura Jezusa. Całość kryta jest blaszanym daszkiem. Na postumencie napis fundacyjny:

**A.D.
1797
DIE 15
AUGUS
FONDATOR
JAKOB LORANC**

Mimo licznych i nieprofesjonalnych przemalowań, kapliczka znajduje się w dobrym stanie zachowania. Wymaga podjęcia fachowych działań przez wykwalifikowanego konserwatora dzieł sztuki, który zapewni dalsze trwanie kapliczki. Kapliczka wymieniona jest w Katalogu Zabytków Sztuki w Polsce opracowanym przez prof. Jerzego Szablowskiego, w którym wymienione są najbardziej wartościowe obiekty zabytkowe z terenu powiatu żywieckiego.

Należy wspomnieć również o kapliczce domkowej w Pewli Ślemieńskiej zlokalizowanej na skrzyżowaniu ulicy Krakowskiej z Poziomkową. Kapliczka została wzniesiona w 1818 r. w konstrukcji murowanej z kamienia łamanego i cegły. Ściany obwodowe potynkowane i pobielone. Pierwotnie kryta była dachem czterospadowym z pokryciem z gontu drewnianego i zwieńczona żeliwnym krzyżem. Przy wejściu kamienna żłobkowana żegnaczka, nad którą znajdowała się kamienna piaskowcowa tablica fundacyjna z napisem:

**PIOTR WNĘTRZAK
KASPER MISIK MAISTER
WAWRZINIEC TABANSKI
FONDATOROWIE PROSZĄ
O JEDNO ZDROWAS MARIA
AD 1818 DNIA 8 SIERPNIA**

We wnętrzu znajduje się kamienna posadzka i kamienna rzeźba ludowa – Chrystusa upadającego pod krzyżem. Na postumencie w łukowo zamkniętych płycinach płaskorzeźby przedstawiające św. Weronikę i Szymona Cyrenejczyka. Pod koniec XX w. lub na początku XXI w. kapliczkę przebudowano w zakresie pokrycia dachu, na którym pojawiła się strzelista sygnaturka zwieńczona krzyżem. Pokrycie dachu zmieniono na blachę płaską na rąbek. Elewacje udekorowano wyrzynanymi deskami (pod okapem i wokół otworów okiennych). Zmieniono także lokalizację tablicy fundacyjnej, obecnie znajduje się nad otworem drzwiowym. Wprowadzone zmiany zatępiły pierwotny charakter kapliczki. Kapliczka wymieniona jest w Katalogu Zabytków Sztuki w Polsce opracowanym przez prof. Jerzego Szablowskiego, w którym wymienione są najbardziej wartościowe obiekty zabytkowe z terenu powiatu żywieckiego.

Fotografia kapliczki wykonana w 1984 r. Źródło: archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach, Delegatury w Bielsku-Białej

5.8. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Na terenie gminy Świnna funkcjonuje jedna prawna formy ochrony zabytków tj. ochrona w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Do rejestru zabytków nie jest wpisany żaden obiekt.

Gmina Świnna rozpoznała zasoby lokalnego dziedzictwa i prowadzi zaktualizowaną w 2020 r. Gminną Ewidencję Zabytków, która zawiera:

PEWEL MAŁA

świeckie zabytki architektury i budownictwa

1. Most kolejowy na rz. Koszarawa stalowo-betonowy, pocz. XX w.
2. Przejście pod torami kolejowymi murowane z kamienia rejon ul. Pod Grapą, pocz. XX w.
3. Dom murowany ul. Handlowa 1, 1905 r.
4. Dom murowany ul. Jana Pawła II 46, l. 30-te XX w.
5. Dom drewniany ul. Jana Pawła II 54, l. 30-te XX w.
6. Dom drewniany ul. Jana Pawła II 115, pocz. XX w.
7. Zagroda: dom drewniany, dwa budynki gospodarcze, ul. Jana Pawła II 123 1890 r.
8. Dom drewniany ul. Jana Pawła II 148, lata 20-te XX w.
9. Dom drewniany ul. Objazdowa 29, 1927 r.
10. Dom drewniany ul. Półkole 11, 1925 r.
11. Dom drewniany ul. Półkole 13 pocz. XX w.
12. Dom murowany ul. Prosta 1, l. 30-te XX w.
13. Zagroda: dom, budynek gospodarczy ul. Świerkowa 2
14. Dom murowany ul. Żywiecka 75,77, 1880 r.
15. Dom drewniany ul. Żywiecka 95, 1925 r.
16. Dom murowany ul. Żywiecka 106, k. XIX w.
17. Dom murowany ul. Żywiecka 110, l. 30-te XX w.
18. Dom murowany ul. Żywiecka 120, 122, pocz. XX w.
19. Dom drewniany ul. Żywiecka 132, 1930 r.
20. Dom murowany ul. Żywiecka 211, l. 20-te XX w.

zabytki archeologiczne

1. Stanowisko archeologiczne AZP 110-50/28, nr 1 okres nowożytny, ślad osadnictwa
2. Stanowisko archeologiczne AZP 110-50/29, nr 2 okres nowożytny, ślad osadnictwa
3. Stanowisko archeologiczne AZP 110-50/30, nr 3 okres nowożytny, ślad osadnictwa
4. Stanowisko archeologiczne AZP 110-50/31, nr 4 okres nowożytny, ślad osadnictwa
5. Stanowisko archeologiczne AZP 110-50/32, nr 5 okres nowożytny, ślad osadnictwa

zabytki sakralne

1. Kościół parafialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa murowany ul. Jana Pawła II nr 129, 1908 r.
2. Kaplica Matki Boskiej Leśnej drewniana Ul. Kielbasów, l. 30-te XX w.
3. Cmentarz parafialny parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa ul. Mała nr 55, 1954 r.

PEWEL ŚLEMIĘSKA

świeckie zabytki architektury i budownictwa

1. Dom drewniany ul. Krakowska nr 179, l 30-te XX w.
2. Dom drewniany ul. Krakowska nr 195, 1894 r.
3. Dom drewniany ul. Limbowa 7, l. 30-te XX w.
4. Dom drewniany ul. Owocowa 4, l. 30-te XX w.
5. Dom drewniano-murowany ul. Różana 1, 1901 r.

zabytki archeologiczne

1. Stanowisko archeologiczne (częściowo na terenie Gilowic) AZP 110-51/4, nr 1 wczesne średniowiecze – grodzisko
2. Stanowisko archeologiczne AZP 110-51/5, nr 1 pradzieje – osada późne średniowiecze – ślad osadnictwa okres nowożytny – ślad osadnictwa
3. Stanowisko archeologiczne AZP 110-51/6, nr 2 okres nowożytny – ślad osadnictwa
4. Stanowisko archeologiczne AZP 110-51/7, nr 3 okres nowożytny – ślad osadnictwa
5. Stanowisko archeologiczne AZP 110-50/34, nr 5 okres nowożytny – ślad osadnictwa
6. Stanowisko archeologiczne AZP 110-50/35, nr 6 okres nowożytny – ślad osadnictwa
7. Stanowisko archeologiczne AZP 110-50/36, nr 7 okres nowożytny – ślad osadnictwa
8. Stanowisko archeologiczne AZP 110-50/37, nr 8 okres nowożytny – ślad osadnictwa
9. Stanowisko archeologiczne AZP 110-50/38, nr 9 okres nowożytny – punkt osadniczy
10. Stanowisko archeologiczne AZP 110-50/33, nr 10 epoka kamienia – ślad osadnictwa

zabytki sakralne

1. Kapliczka murowana słupowa z obrazkiem Matki Boskiej Częstochowskiej ul. Agrestowa 4, l. 20-te XX w.
2. Cmentarz parafialny parafii pw. NMP Królowej Polski ul. Cicha 1952 r.
3. Kapliczka kamienna, szafkowa - krzyż przydrożny ul. Krakowska 103, 1913 r.
4. Kapliczka kamienna, wnękowa - krzyż przydrożny ul. Krakowska 106, 1913 r.
5. Dzwonnica – kaplica drewniana Maryi Królowej Polski ul. Krakowska 175, 1924 r.
6. Kapliczka murowana, słupowa, wnękowa ul. Krakowska 216, 1910 r.
7. Kapliczka – krzyż przydrożny kamienny ul. Krakowska 293, 1921 r.
8. Kaplica murowana, wewnątrz figura „Upadek” ul. Krakowska/ul. Poziomkowa 1818 r.

9. Kaplica drewniana Na Groniu poł. XIX w.

PRZYLEKÓW

świeckie zabytki architektury i budownictwa

1. Dom murowany ul. Czereśniowa 2, l. 30-te XX w.
2. Dom drewniany ul. Wspólna 51, ok. 1925 r.
3. Dom drewniany ul. Wspólna 7, l. 20-te XX w.
4. Dom drewniany ul. Wspólna 92, k. XIX w.
5. Stodoła drewniana ul. Wspólna 103, ok. 1920 r.

zabytki archeologiczne

1. Stanowisko archeologiczne AZP 111-50/14 nr 1 okres nowożytny – ślad osadnictwa
2. Stanowisko archeologiczne AZP 111-50/15 nr 2 okres nowożytny – ślad osadnictwa
3. Stanowisko archeologiczne AZP 111-50/16 nr 3 okres nowożytny – ślad osadnictwa
4. Stanowisko archeologiczne AZP 111-50/17 nr 4 epoka kamienia – ślad osadnictwa, okres nowożytny – ślad osadnictwa
5. Stanowisko archeologiczne AZP 111-50/18 nr 5 okres nowożytny – punkt osadnictwa
6. Stanowisko archeologiczne AZP 111-50/19 nr 6 okres nowożytny – punkt osadnictwa
7. Stanowisko archeologiczne AZP 111-50/20 nr 7 okres nowożytny – ślad osadnictwa
8. Stanowisko archeologiczne AZP 111-50/21 nr 8 okres nowożytny – ślad osadnictwa
9. Stanowisko archeologiczne AZP 111-50/22 nr 9 okres nowożytny – ślad osadnictwa
10. Stanowisko archeologiczne AZP 111-50/23 nr 10 okres nowożytny – ślad osadnictwa
11. Stanowisko archeologiczne AZP 111-50/24 nr 11 okres nowożytny – ślad osadnictwa
12. Stanowisko archeologiczne AZP 111-50/25 nr 12 okres nowożytny – ślad osadnictwa

zabytki sakralne

1. Parafia – Sanktuarium Matki Boskiej Wspomożenia Wiernych – teren z zespołem zabudowań (kościół, plebania, domek przykościelny, studnia) ul. Pielgrzymów 20, Kościół 1896-1902 r., zakrystia 1949 r., 1959 r. plebania, l. 20-te XX w. domek przykościelny i studnia)
2. Kapliczka murowana ul. Wspólna 42, 1939 r.

RYCHWAŁDEK

świeckie zabytki architektury i budownictwa

1. Piwniczka murowana z kamienia ul. Północna, pocz. XX w.
2. Dom drewniany ul. Szkolna 26, 1922 r.
3. Zespół dwóch budynków drewnianych: dom i stodoła ul. Wiejska 14, pocz. XX w.
4. Dom murowany ul. Wiejska 16, l. 30-te XX w.
5. Dom murowano-drewniany ul. Wiejska 20, l. 20-te XX w.

6. Dom i obora murowane (obora z kamienia) ul. Wiejska 24, k. XIX w.

7. Dom drewniano-murowany ul. Wielska 26, 1886 r.

zabytki archeologiczne

1. Stanowisko archeologiczne AZP 110-50/27 nr 1 okres nowożytny – punkt osadniczy

zabytki sakralne

1. Kapliczka murowana z figurą Matki Boskiej, wokół starodrzew ul. Równa (koło posesji nr 47) k. XIX w.

ŚWINNA

świeckie zabytki architektury i budownictwa

1. Zespół budynków: dom i stodoła (konstrukcji drewnianej zrębowej) Il. Komarnik 75, pocz. XX w.
2. Dom murowany ul. Komarnik 111, l. 30-te XX w.
3. Dom murowany ul. Komarnik 137, l. 20-te XX w.
4. Dom murowano-drewniany ul. Lustrzana 1, ok. 1930 r.
5. Obora murowana z kamienia ul. Nad Strumykiem, pocz. XX w.
6. Dom murowany ul. Piwniczna 2, 3 ćw. XIX w.
7. Dom drewniany ul. Wałowa 2, l. 20-te XX w.
8. Dom murowany ul. Wspólna 7, 1934 r.
9. Dom drewniany ul. Wspólna 20, l. 30-te XX w.
10. Dom drewniano-murowany ul. Wspólna 40, l. 50-te XX w.
11. Dom murowany ul. Wspólna nr 46, 46A, l. 20-te XX w.
12. Stodoła – obora drewniano-murowana ul. Wspólna 93, pocz. XX w.
13. Dom drewniany ul. Wspólna 125, 1925 r.
14. Budynek gospodarczy drewniano-murowany z kamienia ul. Wspólna 167, pocz. XX w.
15. Dom murowany ul. Wspólna 182, 1937 r.
16. Dom murowany ul. Zacisze 4, 1904 r.
17. Dom drewniany ul. Zacisze 6, 1910 r.
18. Dom murowany ul. Żywiecka 33 , 1920 r.
19. Dom murowano-drewniany ul. Żywiecka/ul. Nad Strumykiem 1, l. 30-te XX w.
20. Dom murowany ul. Żywiecka 67, 1894 r.

zabytki archeologiczne

1. Stanowisko archeologiczne AZP 111-50/1 nr 1 okres nowożytny – ślad osadnictwa
2. Stanowisko archeologiczne AZP 111-50/2 nr 2 okres nowożytny – punkt osadnictwa
3. Stanowisko archeologiczne AZP 111-50/3 nr 3 okres nowożytny – ślad osadnictwa
4. Stanowisko archeologiczne AZP 111-50/4 nr 4 okres nowożytny – ślad osadnictwa

5. Stanowisko archeologiczne AZP 111-50/5 nr 5 późne średniowiecze – ślad osadnictwa, okres nowożytny – ślad osadnictwa
6. Stanowisko archeologiczne AZP 111-50/6 nr 6 późne średniowiecze – ślad osadnictwa, okres nowożytny – punkt osadniczy
7. Stanowisko archeologiczne AZP 111-50/7 nr 7 późne średniowiecze – ślad osadnictwa, okres nowożytny – punkt osadniczy
8. Stanowisko archeologiczne AZP 111-50/8 nr 8 okres nowożytny – ślad osadnictwa
9. Stanowisko archeologiczne AZP 111-50/9 nr 9 okres nowożytny – ślad osadnictwa
10. Stanowisko archeologiczne AZP 111-50/10 nr 10 okres nowożytny – ślad osadnictwa
11. Stanowisko archeologiczne AZP 111-50/11 nr 11 okres nowożytny – ślad osadnictwa
12. Stanowisko archeologiczne AZP 111-50/12 nr 12 okres nowożytny – ślad osadnictwa
13. Stanowisko archeologiczne AZP 111-50/13 nr 13 okres nowożytny – ślad osadnictwa

zabytki sakralne

1. Kaplica murowana pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy ul. Wspólna dz. nr 849, 1880 r.
2. Kapliczka kamienna słupowa – krzyż przydrożny ul. Żywiecka dz. nr 547, k. XIX w.

TRZEBINIA

świeckie zabytki architektury i budownictwa

1. Dom murowany ul. Beskidzka 127, ok. 1930 r.
2. Dom murowany ul. Beskidzka 142 /ul. Konwaliowa 2, l. 20-te XX w.
3. Dom murowany ul. Długa 12, 1925 r.
4. Zagroda: dom i stodoła konstrukcji drewnianej ul. Łagodna 7, l. 20-te XX w.
5. Dom murowany ul. Łukowa 2, 1930 r.
6. Dom drewniany ul. Miła 1, l. 30-te XX w.
7. Dom murowany ul. Turystyczna 3, l. 20-te XX w.

zabytki archeologiczne

1. Stanowisko archeologiczne AZP 111-49/17 nr 1 epoka kamienia/neolit – ślad osadnictwa

zabytki sakralne

1. Krzyż kamienny ul. Beskidzka 254, 2 poł. XIX w.
2. Kapliczka murowana ul. Beskidzka naprzeciw nr 170, 2 poł. XIX w.
3. Kapliczka kamienna figura Serce Pana Jezusa ul. Beskidzka nr 42, l. 30-te XX w.
4. Kapliczka murowana, ukrzyżowanie ul. Beskidzka 97, pocz. XX w.
5. Kapliczka kamienna, słupowa, Chrystus Nazareński ul. Beskidzka 116, 1797r.
6. Kapliczka murowana, przydrożna, wnękowa, starodrzew (3 drzewa) ul. Beskidzka, na przedpolu posesji nr 251, 1920 r.
7. Kapliczka murowana ul. Beskidzka, na przedpolu posesji nr 267, 1950 r.

8. Kapliczka murowana, starodrzew ul. Beskidzka dz. nr 61, 1900 r.
9. Kaplica murowana ul. Beskidzka/ul. Gościńska dz. nr 3626, k. XIX w.
10. Kapliczka murowana ul. Beskidzka/ul. Kolisty, dz. nr 978, pocz. XX w.
11. Kaplica murowana ul. Łączna, dz. nr 273, pocz. XX w.
12. Kapliczka murowana, węgłowa, drzewo ul. Pod Kasztanami dz. nr 3607, pocz. XX w.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Gmina Świnna składająca się z sołectwa Pewli Małej, Pewli Ślemieńskiej, Przyłękowa, Rychwałdku, Świnnej, Trzebini dysponuje stosunkowo nielicznym materialnym dziedzictwem kulturowym. Ze względu na charakter osadniczy najistotniejszym elementem krajobrazu kulturowego jest architektura i sztuka sakralna: kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Pewli Małej, sanktuarium Matki Bożej Wspomożenia Wiernych w Przyłękowie, drewniana kapliczka z Kiełbasowie. Ulegającym najszybszej degradacji zasobem zabytkowym jest architektura drewniana. Większość dziedzictwa kulturowego stanowi architektura wernakularna (ludowa, tworzona przez miejscowych budowniczych).

Stan zachowania poszczególnych elementów jest zróżnicowany. Bezwzględnej troski wymaga architektura wernakularna, znajdująca się w najgorszym stanie zachowania, a także kamienne kapliczki (najstarsze elementy krajobrazu kulturowego) po licznych i nieprofesjonalnych przemalowaniach.

Najbardziej nietrwałym i nielicznym elementem dziedzictwa kulturowego są obiekty konstrukcji drewnianej, które w najlepszym stanie zachowane są w Pewli Ślemieńskiej i Pewli Małej – terenach o wysokich walorach krajobrazowych. Jest to grupa obiektów, które wymagają szczególnej troski, a ich zachowanie ma kluczowe znaczenie w kontekście krajobrazu kulturowego, z którym są silnie powiązane. Budynki konstrukcji drewnianej są nośnikiem wartości historycznej, myśli technicznej oraz umiejętności budowniczych. Posiadają regionalne cechy stylowe i rozwiązania konstrukcyjno-budowlane. Stanowią źródło wiedzy o technice i ówczesnej technologii. Jest to najmłodsza i najbardziej zagrożona zniszczeniem część lokalnego dziedzictwa.

Najliczniejszą grupę zabytków w gminie stanowią budynki mieszkalne. Najstarsze pochodzą z końca XIX w. w związku z powyższym konieczne jest budowanie świadomości właścicieli w zakresie konserwacji, poprawy stanu technicznego, adaptacji i rewaloryzacji.

Poniżej przedstawiono analizę silnych i słabych stron gminy, a także ocenę szans i zagrożeń w kontekście dziedzictwa kulturowego.

SILNE STRONY GMINY ŚWINNA	SŁABE STRONY GMINY ŚWINNA
<ul style="list-style-type: none"> ○ Działający Gminny Ośrodek Kultury, ○ Teren o wysokich walorach krajobrazowych i przyrodniczych, ○ Uchwalone miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego uwzględniające ochronę dziedzictwa kulturowego, 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Niewystarczające środki finansowe na prowadzenie prac konserwatorskich i robót budowlanych przy zabytkach, ○ Samowolne i nieprawidłowe przeprowadzanie remontów domów mieszkalnych i kapliczek przydrożnych,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŚWINNA NA LATA 2025-2028

<ul style="list-style-type: none"> ○ Duża grupa kapliczek i przydrożnych, ○ Dobrze zachowane historyczne układy przestrzenne wsi, ○ Zaangażowanie gminy w prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, ○ Zaangażowanie gminy w ochronę dziedzictwa niematerialnego. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Niewystarczający stan wiedzy właścicieli i opiekunów o prowadzeniu remontów obiektów zabytkowych, ○ Usuwanie zieleni i brak pielęgnacji zieleni opiekuńczej przy kapliczkach i krzyżach przydrożnych, ○ Brak uchwały krajobrazowej wprowadzającej zasady umieszczenia urządzeń reklamowych na terenie wsi, ○ Brak ukierunkowania na rozwój turystyki kulturowej, ○ Brak publikacji dotyczącej historii gminy i jej rozwoju, ○ Brak środków finansowych właścicieli obiektów na ich konserwację.
--	--

SZANSE DLA GMINY ŚWINNA	ZAGROŻENIA DLA GMINY ŚWINNA
<ul style="list-style-type: none"> ○ Wzrost atrakcyjności gminy, ○ Zapewnienie ładu przestrzennego i zachowanie krajobrazu kulturowego, ○ Zwiększenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego, ○ Organizacja życia kulturowego i społecznego na podstawie lokalnego dziedzictwa kulturowego, ○ Nagradzanie i popularyzowanie dobrych praktyk, ○ Możliwość pozyskiwania środków do finansowania prac przy zabytkach z różnych źródeł, ○ Integracja społeczna, budowanie więzi, zachowanie lokalnej tożsamości, ○ Rozwój społeczno-gospodarczy. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Postępująca degradacja dziedzictwa kulturowego i krajobrazu kulturowego związana z przeprowadzaniem nieprawidłowych remontów obiektów zabytkowych, ○ Brak użytkowania obiektów zabytkowych powodujące przyspieszoną degradację i uszczuplenie zasobu dziedzictwa kulturowego, ○ Zabudowa obszarów o szczególnych walorach krajobrazowych, ○ Nieprawidłowe zagospodarowanie terenów wokół obiektów zabytkowych – usuwanie zabytkowej zieleni, utwardzanie powierzchni.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

W ramach założeń programowych określono priorytety oraz kierunki mające na celu poprawę stanu zachowania zasobu zabytkowego w gminie do zrealizowania w latach 2025-2028. Działania te skierowane są także na edukację mieszkańców w zakresie opieki nad zabytkami.

- Priorytet 1. Zachowanie krajobrazu kulturowego.
- Priorytet 2. Rewaloryzacja i konserwacja obiektów zabytkowych.
- Priorytet 3. Edukacja, budowa tożsamości kulturowej i potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego.

1. Zachowanie krajobrazu kulturowego		
KIERUNKI	ZADANIA	PROPOZYCJA DZIAŁAŃ DO REALIZACJI
Ochrona zabytków	Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uzupełnianie i aktualizowanie informacji o obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków. 2. Udostępnienie wykazu (gminnej ewidencji zabytków) na stronie internetowej gminy. 3. Doprowadzenie do wpisania do rejestru zabytków najcenniejszych obiektów z terenu gminy: <ul style="list-style-type: none"> ○ Kapliczka słupowa z figurą Chrystusa Nazareńskiego z 1797 r. w Trzebini, ○ Kapliczka murowana z 1818 r. w Pewli Ślemieńskiej. 4. Gromadzenie archiwaliów ilustrujących dawny obraz gminy.

2. Badanie, rewaloryzacja i konserwacja obiektów zabytkowych		
KIERUNKI	ZADANIA	PROPOZYCJA DZIAŁAŃ DO REALIZACJI
Rewaloryzacja i konserwacja obiektów zabytkowych	Poprawa stanu zachowania zabytkowych obiektów	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przeprowadzenie remontu zabytkowego budynku Pokusówki zlokalizowanego przy ul. Wspólnej 7 i wprowadzenie funkcji użyteczności publicznej. 2. Sporządzenie programów prac konserwatorskich najcenniejszych i najbardziej zagrożonych kapliczek na terenie gminy: <ul style="list-style-type: none"> o kapliczka słupowa z figurą Chrystusa Nazareńskiego z 1797 r. w Trzebini o kapliczka słupowa krzyż przydrożny z końca XIX w. 3. Kontynuowanie pozyskiwania środków z zewnętrznych źródeł na ochronę i zachowanie dziedzictwa kulturowego. 5. Egzekwowanie zapisów miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. 6. Informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o aktualnych możliwościach pozyskiwania środków na ich remonty, oraz pomoc w sporządzaniu wniosków o środki na remont zabytku. 7. Wspieranie w miarę możliwości prac konserwatorskich, restauratorskich i rewaloryzacyjnych przy obiektach zabytkowych niebędących własnością gminy. 8. Współpraca z właścicielami zabytków w celu zahamowania procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania. 9. Utrzymywanie we właściwym stanie technicznym i estetycznym obiektów zabytkowych stanowiących własność gminy.

3. Edukacja, budowa tożsamości kulturowej i potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego

KIERUNKI	ZADANIA	PROPOZYCJA DZIAŁAŃ DO REALIZACJI
Edukacja	Zwiększenie świadomości społecznej dotyczącej wartości zabytkowej obiektów drewnianych i murowanych oraz krajobrazu kulturowego	<ol style="list-style-type: none"> 1. Udostępnienie na stronie internetowej gminy i mediach społecznościowych publikacji Narodowego Instytutu Dziedzictwa: <ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Remont i utrzymanie domu drewnianego. Najkrótsza instrukcja obsługi.</i> ○ <i>Poradnik remontu i konserwacji historycznej stolarki okiennej.</i> ○ <i>Poradnik opiekuna domu drewnianego.</i> ○ <i>Ocena stanu technicznego zachowania budynku drewnianego.</i> ○ <i>Katalog projektów domów jednorodzinnych dla terenów wiejskich i podmiejskich województwa śląskiego.</i> ○ <i>Zabytkowy budynek. Poradnik dla właścicieli i użytkowników.</i>
	Systematyczna edukacja	<ol style="list-style-type: none"> 1. Organizowanie w budynkach użyteczności publicznej wystaw, warsztatów, wykładów na temat dziedzictwa kulturowego gminy, jego wartości i właściwego sprawowania opieki. 2. Organizowanie dla dzieci i młodzieży konkursów plastycznych o tematyce związanej z dziedzictwem kulturowym gminy. 3. Udział pracowników urzędu gminy w szkoleniach związanych z ochroną zabytków.

	<p>Popularyzacja i promocja dziedzictwa kulturowego gminy</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wprowadzanie tablic informacyjnych dotyczących historii zabytków. 2. Tworzenie ścieżek tematycznych związanych z dziedzictwem kulturowym i bezpłatnych folderów. 3. Popularyzacja dobrych realizacji i praktyk projektowych przy zabytkach. 4. Wspieranie rozwoju lokalnych inicjatyw związanych z dziedzictwem niematerialnym.
--	--	---

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zakłada się, że zadania określone w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Świnna na lata 2025-2028 będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- o **instrumentów prawnych** – wynikających z przepisów ustawowych (np. uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- o **instrumentów finansowych** (m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych **np. zwolnienie z podatku od nieruchomości**);
- o **instrumentów koordynacji** (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami);
- o **instrumentów społecznych** (m.in. poprzez działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami);
- o **instrumentów kontrolnych** (m.in. aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego).

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

W ramach priorytetu I: Zachowanie krajobrazu kulturowego

- Liczba zakończonych zadań.
- Liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obiektów zabytkowych.
- Liczba konsultacji udzielonych właścicielom obiektów zabytkowych leżących na terenie gminy.

W ramach priorytetu II: Badanie, rewaloryzacja i konserwacja obiektów zabytkowych

- Poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami.
- Liczba i rodzaj przygotowanych dokumentacji badawczych i projektowych.
- Wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów .
- Wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom.

W ramach priorytetu III: Edukacja, budowa tożsamości kulturowej i potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego

- Liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy.
- Liczba opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników).
- Liczba szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.
- Liczba utworzonych ścieżek tematycznych związanych z dziedzictwem kulturowym.

10. ŹRÓDŁO FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

a. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego i Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024, poz. 1292) stanowi główny dokument regulujący system finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach. Rozdział 7 ustawy szczegółowo określa zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach.

Zgodnie z ww. ustawą finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego, także na jednostce samorządu terytorialnego.

Zgodnie z art. 74.1. ww. ustawy dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez:

- 1) ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków budżetu państwa, z części, której dysponentem jest ten minister;
- 2) wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda.

Dotacja może obejmować nakłady konieczne na:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7–15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Zgodnie z art. 81.1. ustawy w trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Dotacje Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków udzielane są na wniosek, który można składać od 2 stycznia do 30 listopada roku poprzedzającego rok wykonania prac.

Ponadto, od 22 kwietnia 2021 roku ŚWKZ posiada możliwość przyznawania dotacji na prace konieczne do wykonania ze względu na uszkodzenie zabytku w następstwie: pożaru, wybuchu, wstrząsu sejsmicznego, silnego wiatru, intensywnych opadów atmosferycznych, osuwiska ziemi, powodzi, katastrofy budowlanej lub innego nagłego zdarzenia o podobnym przebiegu, które wystąpiło w okresie 6 miesięcy przed dniem złożenia wniosku, z zastrzeżeniem, iż:

- Wnioski można składać przez cały rok na specjalnie przygotowanym druku – wniosek na prace konieczne przy uszkodzonym zabytku.
- Planowany termin realizacji zadania nie powinien przekraczać 30 listopada roku, w którym zostanie złożony wniosek.

b. Fundusze Europejskie

Aktualne programy dostępne są na stronie internetowej pod adresem www.interreg.gov.pl oraz <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/>. Kompleksowo wymienione są także w WOJEWÓDZKIM PROGRAMIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM NA LATA 2022–2025.

W latach 2021 – 2027 realizowane będą następujące programy dotacyjne z zakresu kultury i ochrony zabytków:

- Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko: inwestujemy w bezpieczeństwo energetyczne Polski, rozwój odnawialnych źródeł energii, ochronę środowiska, bezpieczny i ekologiczny transport. Pieniądze przeznaczamy także na rozwój ochrony zdrowia, a także rozwój kultury i ochronę dziedzictwa kulturowego; budżet: 113,4 mld zł.
- 16 programów regionalnych: każde województwo posiada własny program finansujący inwestycje na jego terenie. Dzięki nim regiony będą wspierać przedsiębiorczość, dostęp do edukacji, ochrony zdrowia czy kultury. Dbają one o infrastrukturę społeczną i środowisko. Fundusze wspierają także technologie cyfrowe, energetykę oraz transport; budżet: 155,4 mld zł.
- Programy Interreg (Europejskiej Współpracy Terytorialnej): programy mają charakter międzynarodowy i wspierają wymianę kulturową, współpracę naukową, biznesową i samorządową ponad granicami państw; budżet: 2,2 mld zł.

c. Fundusz kościelny

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87, z późniejszymi zmianami) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie. Fundusz ten, stosownie do zasady równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych wyrażonej w art. 25 ust. 1

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŚWINNA NA LATA 2025-2028

Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., działa na rzecz kościołów i innych związków wyznaniowych, posiadających uregulowany status prawny w Rzeczypospolitej Polskiej.

Dotacje z Funduszu Kościelnego przyznawane są na wniosek osób prawnych, kościołów i związków wyznaniowych. W 2024 r. planowane jest wsparcie następujących zadań:

- konserwacja i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo, bądź orzecznictwo, tj.
- ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (tekst jednolity: Dz.U. z 2024 r. poz. 725) zgodnie z którą ilekroć w ustawie jest mowa o remoncie należy przez to rozumieć wykonywanie w istniejącym obiekcie budowlanym robót budowlanych polegających na odtworzeniu stanu pierwotnego, a niestanowiących bieżącej konserwacji, przy czym dopuszcza się stosowanie wyrobów budowlanych innych niż użyto w stanie pierwotnym (art. 3 pkt. 8),
- ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2024 poz. 1292) zgodnie z którą użyte w ww. ustawie określenia oznaczają:
- zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 pkt 1),
- prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań (art. 3 pkt 6).
- na potrzeby udzielenia dotacji z Funduszu Kościelnego przyjmuje się, że:
- obiekty sakralne – są to te obiekty, w których stale i systematycznie zbierają się wierni danej religii (wyznania) dla wzięcia udziału w nabożeństwach i innych zorganizowanych formach uprawiania kultu religijnego,
- obiekty kościelne – są to inne obiekty należące do kościelnych osób prawnych, które, co do zasady, stanowią „budynki towarzyszące” obiektom sakralnym, przez które, na gruncie ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jednolity: Dz. U. z 2019 r. poz. 1347) rozumie się „położone w sąsiedztwie obiektów sakralnych: budynki stanowiące mieszkanie proboszcza lub rektora i kancelarię parafialną lub kancelarię rektora (plebanię), budynki stanowiące mieszkanie wikariuszy (wikariatkę), budynki stanowiące mieszkanie pracowników świeckich parafii lub rektoratu (organistówkę), budynki punktu katechetycznego i budynki domu zakonnego związanego z duszpasterstwem w tym obiekcie sakralnym albo świadczeniem w nim pomocy”.

Dotacje na wspomniany cel przeznaczone będą, co do zasady, na remonty i prace konserwatorskie zabytkowych obiektów sakralnych (w szczególności: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki). Z Funduszu Kościelnego nie finansuje się co do zasady prac dotyczących otoczenia obiektu (takich jak np.: chodniki, ogrodzenia, trawniki).

d. Środki Samorządu Województwa Śląskiego

Zasady udzielania dotacji celowych określa Uchwała Nr V/27/4/2016 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 19 września 2016 roku w sprawie przyjęcia Regulaminu określającego zasady udzielania dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków województwa śląskiego.

Dotacja może być udzielona każdemu wnioskodawcy, który jest właścicielem lub posiadaczem zabytku, znajdującego się w województwie śląskim i wpisanego do rejestru zabytków województwa śląskiego, z wyłączeniem zabytków będących w posiadaniu jednostek organizacyjnych zaliczanych do sektora finansów publicznych, które są finansowane ze środków finansowych przyznanych odpowiednio przez dysponentów części budżetowych bądź jednostki samorządu terytorialnego, którym podlegają te jednostki.

Szczegółowe informacje dostępne są na stronie internetowej pod adresem <https://www.slaskie.pl>

12. REALIZACJA I FINANSOWANIA PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zobowiązuje właścicieli i posiadaczy zabytku do sprawowania opieki nad zabytkami poprzez m.in. prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych. Finansowanie wymienionych prac przy zabytkach, do których tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego należy do zadań własnych tej jednostki. Zgodnie z art. 81. 1. w trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

W uchwale budżetowej Rada Gminy określa wysokość środków przeznaczonych na prace związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami.

W ramach Rządowego Programu Odbudowy Zabytków gmina Świnna otrzymała dofinansowanie w wysokości 1 545 831,95 zł na przeprowadzenie następujących prac z zakresu opieki nad zabytkami:

- Renowacja i remont budynku Pokusówki w Świnnej.
- Renowacja oraz termomodernizacja elewacji zabytkowego kościoła Najświętszego Serca Pana Jezusa w Pewli Małej (którą zrealizowano w 2024 r.)

Uzasadnienie

Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, ochrona zabytków i opieka nad zabytkami stanowi zadanie własne gminy. Obowiązek sporządzenia na okres czterech lat i przyjęcia gminnego programu opieki nad nakłada na gminę ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Program opieki nad zabytkami ma na celu w szczególności:

1. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
2. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
3. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
4. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
5. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
6. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Świnna na lata 2025 - 2028 został opracowany na zlecenie Wójta Gminy Świnna przez Pracownię Dokumentacji Zabytków Piotr Misiak z siedzibą w Pietrzykowicach przy ul. Słowiczej 3 i pozytywnie zaopiniowany przez Śląski Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Katowicach, Delegaturę w Bielsku-Białej pismem nr B-NR..5120.5.2023.MG z dnia 28.06.2024 r. Program podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego i stanowi załącznik do niniejszej uchwały.